Гос. библиотека им.
г. Ленина
ул. Фрунзе 15
Библиотека СССР им. В. И. Ленина
1/1 2-85 сер

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхеза!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ЕРА, 24 ФЕВРАЛЬ, 1983 ШУ. ◆ № 24 (6746). ◆ Мах 3 кеп.

КЪАХЬЕГАМХОЙ ПИСЬМОШ

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленум, СССР кхоллаьй 60 шу дизара хетаж торжественни заседани хинначул тIехьагIа редакце дукхагIа аха дахнад къахьегамхой письмош. Цер тIа дозалбаьхью Коммунистически парте а Советски правительства а чура а арахьара а политика, боккъонца хьалловц къахьегама, производственни, тIайдала гIулакх кхоачашдара йолу дисциплина чIоагIъяра, советски законаш, социалистически ваахара нормаш телхаерашца лирагIа къовсам лоаттабара лаьца кхиэь.

Цунца цхьана письмош тIа дуьц хIана а долаш долча кхоачамбоацарех, наьха хьаштеш кхоачашдара е сан йоакхо ца еш йолча моттигех.

Производственни а общественни а ваахара тайп-тайпарча дешасх къахьегамхоша ухийта письмош, телаш йола предложенеш, еш йола замечанеш хоамаш дуьхдувла хьаст, наха хетар хьагойта, критикех самокритикех дегIаахара боккъонца гIо ду лоархIаме гIулакх да.

В. И. Ленина къахьегамхой письмоех яьхад уж боккъонца дола адамий документаш да, хIаьта дIадийхад гражданаша дIадехарашка сихек корта болаш жоп телилга. Уж ленински традицеш тIера ца йоалаш лела а еш Коммунистически парте хаддаша йоакхо ю советски наха ухийтача кхахиташти, цар дIадехарашти. Дукхача наха хетар лоархIаш, советски сага чIоагIа йоакхо еш хилара дола кхы цхьанна [illegible] КПСС ЦК-ан СССР Лакхехьарча Совета Президиума [illegible] КПСС ЦК Политбюро заседани хиннай аьнна баь хоам. Письмош тIа къахьегамхоша дуьц Даьхен экономически обороннии низ чIоагIбар, машари кхерамазлен чIоагIъяр шоаш чIоагIа хьаштдолаш болга. Почто тешал ду письмой автораша халкъбоахама проблемаш, вай экономика торонехи кхоачамехьа дикагIа пайда эцара еш йола йоакхо кIорги кхетаеш хилара. Дукххабараш чIоагIа раьзе ба Кхачан программа кхоачашъяра чакхдоахача гIулакхашта.

Дукха ха йоццаш хиннача КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюро заседане дийцар республиканни газетий, телевиденеи радиовещанеи редакцешка КПСС ЦК ноябрьски Пленум хинначул тIехьагIа даьхкача къахьегамхой письмоех дола дош. Цига белгал ма даккхара, письмош тIа я производства эффективности бергагача балха дикали айяра тIаерзаль предложенеш дикча баккъахьа хетараши, дикагIйола опыт юкъейоалларих бола бехктокхам айбе, хьоккхамаш лоха долча, массаьла а планаш кхоачаш ца еча, зенаш деча болхлошкара доагIар чIоагIагIа хьадеха яхаш дешаш уттаду.

Дукхача письмош тIа дуьц спекуляцеца, гунеядствацa, къоалаш дарца, хулиганал леладарца, автодорожни нарушенеш ярца къовсам лоаттабечера милице службай бехктокхам айбарах. Цар тIа белгалду коммунистически морала духьала долчунна административни органаша лоаттабу къовсам общественностаца цхьана лелабе, цу хьакъехьара боахама органий, хIаьта иштта къахьегамхой лоархIам айбе безилга. Цар дIадехарош нийса а да, цу балха тIа хIанз а кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш из дIадехаш а да.

Халахете а цу тайпара жалобаш кIезига яц «Сердало» газета почтаца а. 1982 шера Малгобенски района Керда Редант яхача юрта телефонаш болх беш яц, аьнна леткъача бувзама Нохч - ГIалгIай производственно - технически управлене цхьаккха хIама а ца даь, лакхе латтача центральни органашка кхачаьча письмош лаьде дезаш хилар кагара нах. Цул тIехьагIа управлене начальника нон. Хаьта редакце хоам бир телефонаш болх беш л аьнна. Баьъда, техкача уж болх беш яцар. Уж тайпа моттигаш хул жилищно - коммунальни гIуланхаш деча организацешка а.

ТIанйю решенеш кхоачашъярга чIоагIа хьежа, тIадиллача гIулакхах бола хIаране бехктокхам айбе — иште да КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумо оттадаь дола парте дIадехар, хIаьта из тIера ца доалаш кхоачашде дезаш а да.

Партийни, советски, профсоюзни, боахама органий кулгалхой декхарийла ба къахьегамхой письмошка хьожача, цар нийса дIадехараш кхоачашдара шоашкара хьокхам тела. Къахьегамхой письмошца беча балха, гражданаш тIайбара хьакъехье хьаьхагIа тIайца хиина решенеш кхоачашъелта Iалашданза дергдац. Письмош тIа уттадеча дешашка уйла тIахийта, дог лазаш хьожилга массаьра оамал а хинна дIаотта деза. ДIодоладаь гIулакх дизза дIачакхдоаккхаш хилча мара, письмош мичахьа хьожадаьд, царех деш дар фуд хар духьа тIехьожам ца лелабой лоархIамеча цу идеологически участкера болх боагIача тайпара тоалургбац. Цу тайпара мара юхатохалургдац бюрократизм, волоните лелаелга, письмошка шай хан-ханнахьа ца хьожилга, отпискаш елга.

ЛоархIам болаш да къахьегамхой предложенеех даьр наха дIадовзийтар, къахьегача коллективашта хьалхашка цу хьакъехьа кулгалхоша отчеташ телар.

Письмош парте нахаца лоаттабеча бувзама лоархIаме хIама да. Партеца, наччахьалкхенаца цар лелабу из бувзам вай низ, вай хьинар дуьхдувла хьаст ба.

ЛЕРТТIА КИЙЧО Е БIАЬСТАН БАЛХАШТА!

Эггара чIоагIагIа оагIча хана шоай хьайбашта моца доакъар хилийтара кхашка балхаш дIадоладаьд Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза механизаторашa. Хьалхарча болх бе йиш йолаш долча массехк дийнахьа дIабийнаб 136 гектара тIа вIашагIъеба; кеп горохи.

Цига белгалбаьннаб тракторист Ульбиев Вахец сеналага хьожаш йола Ахмедова Еситаи. ПланагIа дIае йоагIараш 12 гектар йолаш дийнахьа юкъере лаьрхIача 18—20 гектар хулаш долча лаьтта дIабув цар кеп горохи.

Шийна могар ду совхоз № 1 йолча отделене болх беш йолча Ахмедова Еситас а. ХIара шер-шера ялатеш доакъараш культураш яйъю юкъча хана сеялкага хьожаш хул из. Боккха лоархIам болаш хIама да кIоаргал боарамагIа долаш фу лаьттагIа дIаниййедар. Цу гIулакха йоккха опыт йолаш болхло я Ахмедова. Цо а механизатора Ульбиева а беча балха йоаза ва отделене агроном Хаснев Султан. Цар кхетаду хIадерга хьежна мара фу хьатIадаргIдоацалга. Цудухьа, деррига балхаш агротехнически боккъонаца дIа ма дехьара чакхдаха а гIерт уж.

СУРТА ТIА: (аьрдекъара аьттехьа): «Горячеисточненский» совхоза болхло Ахмедова Еснта, тракторист Ульбиев Ваха, отделене агроном Хаснев Султан дIахо бергболча балхага хьожаш ба.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ЦIийбала безаргбац

Дукха ха йоцаш кхашкара балхаш дIадоладе. Уж толаме чакхдахар дукхагIча даьъе техниках тайша да.

Соахка гурахьен укх Iайи плакагIа тоаe езаш дар тхо 13 тракторн 10 влат чулаш йола комбайни. Тха механизатораш дика лоархIабир шоай декхарах. Графикал хьалха, 15-ча феврале тоа а яь, гостехнадзора дIадеххача бесса машиний даьтта, басар а хьекха тха механизатораша дIаоттайир еррига тIехьаювзаш йола инвентарь, 17 трактор, 10 комбайн. Карара бутт чакхбалалехьа кхы а ворхI трактор тоаe дага да тхо.

Миштта вIашгIехьдаьлар из толам баккха?

Ма дарра дийцача, из тхона карагIдаьлар техника тоаеш болча механизаторий къахьегама дисциплина чIоагIа хиларах, цар хьинар кхо а ца деш къахьегарах.

Цхьабакъда, белгалдаккха дезаш да цхьаькха цхьа хIама а. Укх шера оаха тхоай балха юкъейоалайир бригадни подряд. Цу методо новкъостал дир техника ханнахьен дIаен тоаьь яккхара. Ала деза, бригадни подряд балха юкъейоалаяр массе а оагIорахьа пайдане долга. ХIана аьлча, хIаране дика кхетадир, цо болх во бар шийна луш долча алапел совгIа еррагача коллектива а зе Iатакъаргдолга. ХIаьта коллективо а дукха ловргмичав цу тайпара болхло. Цо дева гIо дир коллектива чуboагIача наьха барт, цхьоагIо чIоагIъяра.

Техника сихагIа тоаяр-м, дуьца а ца эшаш, чIоагIа лоархIаме да. Цхьабакъдa, тхона дацдалиэар йа дика тоаe елилга в. Цу гIулакха оаха вIашагIъеллар боахама керттера специалисташ техника доал деш бола механизатораши юкъе а боагIаш йола дикалга хьожаш йола комиссн. Комиссе, массе а оагIорахьа техника болх машта бу хьажа а хьежа, — «дика тоаьй» — аьнначул тIехьагIа мара бокъо лацар тоаьь яьнна агрегат нийчон мугIаре дIаоттее. Нийслора комиссе хьа а ца эцаш цхьайола техника юха тоаеш моттигаш а.

Даьха толамаш кхы а дикагIа хургдар, нигахьа санна балха тIа цхьайола проблемаш нийс ца лоре. Иштта, хьалхарча шерашка санна укх шера а кхоачам болаш хиланзар тхона эшаш йола запчастеш. Бакъда, уж хьаярга хьежаш хIама а ца деш тха механизатораш Iохайцаш баьгIа хиннабаларе план кхоачашъе карагIдергдацар. Укхаза чIоагIа новкъостал дир техника тоаеш боахкача механизаторашта говзача слесара Албогачиев Iаьлас. Цуп новкъосталца тха вIашгIехьдаьлар дукхача къаьлача оатхалашта реставраци е.

Дуккхаза ахчап премеш а луш, белгалваьккхар оаха искмастерске болх беш вола моторист Дудуркиев Хьусен а. Соахка гурахьен укх Iайи цо ше цхьанне тоа а баь трактораш тIа дIаоттабаьб шийтта двигатель. ХIаьта ший болх геттара цIена, дика бу цо. Шаккха а хезадац сона цо тоабаьча мотoро болх во бу аьнна. Цхьабакъда, «Госкомсельхозтехника» яхача Назрановски объединене тоабе оаха дIабахьийтача шин двигателех цаI брак а хиина юхабахьийта безаш хилар. Из двигатель тоабеш хиннача «Госкомсельхозтехни к е р а» болхлоша Дудуркиева санна, дог а лазаш шоай декхар кхоачашдаьлалвре из нийслургдацар.

Цу тайпара болх-м, дукхьашха беш бац цар тхона. Дукха ха йоаццаш «Госкомсельхозтехника» бехкагIа Т-150 яха трактор юха а тоаe цига дIаяхийта езаш хилар тхо. Из бахьан долаш мел зе хул пачIахьалкхенна!

ТIехьаювзаш йола инвентарь, кхыйола техника сихен дикеи тоаяра совхозе яьржа хиннача социалистически яхье хьалхара моттиг № 2 йолча тракторни бригада яьккхай. Хьинаре къахьегарца белгалбаьлар укхаза механизатораш Тумгоев Iалаудин, Евлоев Хьажбийкар, Аушев Ювсап, Албогачиев Ювсап.

Техника тоаьча болхлой бIастан кхашкара балхаш деча хана цIийбала безаргбац боахама лаьтта леладерашта хьалхашка.

I. ГАГИЕВ.
Назрановски района «Экажевский» совхоза керттера инженер.

Д И К А ХОАМАШ

Малгобекски бурув тохара балхий управлене коллектива вIашгIехьдаьннад цхьан беттен тхъаь денни задани толаме кхоачаш а еш, 2400 метр бурув тоха. Къахьегама овсарле лаьхкъяра задани 2,8 процент тIехкхоачашъяьй.

Бурув тохача вайла эцаш йола ха 81 процентага дIаккхоачаьй Атарщиков Иван Алексеевич керте латтача № 17 йолча буровой коллективо. На хул планагIа лаьрхIачул дукхагIа. Иштта дика къахьегаш я буровой начальник Михайлов Степан Игнатьевича кулгалдеча бригада а.

* * *

«Чечингсельст р о й» треста Грозненски кирпичнобетона конструкцей завода коллективо январь бетта планал совгIа арахийцар алх эзар сома маьха продукци, цу даькье 170 кубически метр гаргга аьшнабетона изделеш а йолаш. Ханал массехк ди хьалха шин бетта план кхоачашъеш ба уж.

Завода цехашта юкъе хьалха латташ хьайоагIа Гунеев Хьусени Чапанов Iаддали керте латтача цехий коллективаш. Цар хIанзалехьа дукха хIама ца эшаш кхоачашъяьй шин беттa задани.

* * *

Хьалхарча ах шера план ханал цхьа бутт хьалха кхоачашъе декхараш тIаиийдад «АвтоВАЗтехобслуживан и е» яхача объединене Грозненски центра болхлоша. Духхьал январь бетта планал совгIа шоай доалахьа автомашинаш йолча наха даь гIулакх 30 эзар сома маьха да. ХIанзлехьа кхоачашъяьй цар шин бетта задани а. Къахьегама овсарле лаьхкъяра план а тIехкхоачашъяьй.

Хьинаре кахьегарца белгалъяьнна я мастераш Дунаев Асланбек, Абдулмуслимов Або, Асхабов Зилиудин керте латтача бригадай коллективаш. ХIара сменагIа нормаш 115—130 процент кхоачашъю цар.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ДЕКХАРЕХ ЛОАРХIАБЕРГБА

Кхачан промышленноста лаьрхIа дола технологически гIирсий технически боарам лакхбаккхара терко тIайохийташ болх бу Аргунски «Пищемаш» завода коллективо. ДIадахача 1982 шера балха итогаш бир заводе. Цига гучеидаьлар, плаш кIезигъяр бахьан долаш мара шера планах завод лоархIаль ца хилар.

Хьожаргда вай хIанз болхлой балха аря па боалар бахьан долаш, завода кулгалхой пурмийца уж балха тIера бувлар бахьан долаш мел балха ди дайра соахка. ДIалаьрхIача царех хилар 201. ХIаьта цу ханах бизза пайда нийца баларе заводо кхы тIа а 110 эзар сома гаргга продукци арахецаргъяр.

Соахка цигара цхьаццa бехьанех балхара дIаваьлар 195 саг. Царех хул заводе болх беча наха хIара пхелагIа вола болхло. Балхара дIабаьннача наьха когамотта заводе юха хьацйцая 196 саг. Цхьабакъда, шоай балха говзал пар караерзаяле дикна ха ергья.

Хьожаргда вай хIанз, укх тIеххьарча хана малагIча оагIорахьа хувцаденнад заводера гIулакхаш. Дукха ха йоадиаш укхаза юкъейоалийир балха толашагIа йола методаш. Цига вIашагIтехар 29 бригада. ХIаьта царех 15 бригада цхьан нарядагIа болх беш а я. Бригадни метод юкъейоалалро торо хилийтар хIара болхлочун массехк балха говзал караерзае а, балха ханах бизза пайда эца а. Цу методо иштта вIашгIехьдалийтар хIара болхлочун къахьегамга хьежна цунна луш дола алапи хилийта а.

Укх шера шоаш тIаийцача социалистически декхарех заводa коллективо лаьрхIад, арахецаш йола керттерча продукце боарам 4 процент лакхбе. Тахан завода цехашка арахец кхачап промышленноста лаьрхIа 26 тайп-тайпара изделие а, бахача наьха хьашташ кхоачашдара лаьрхIа 8 тайпара товараш а.

Заводе арахецача ерригача продукцех 70 процент яр механосборочни цехо арахец. Из коллектив я заводе социалистически яхье хьалхе лелаеш а. ДIадахача шера къахьегама дисциплина телхаеш бараш 5 процент хиннабале, хIана йз кхоачамбоацар дIадаккхара тIатеIIа къовсам лоаттабеш ба укхза. Цунах лаьца дувцаш ю механосборочни цеха начальника Бисултанов ДжамлайлаIаьлас аьлар:

— Вайна ма хаьрра дукха ха йоаццаш КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова московски станокашгIераша вIашагIкхийттача хана даь къамаьл тха коллективе чIоагIа терках тIаба-хийта Iомадаьд. Цу къамаьло тхона низ лу тхоай балха тIа кхы а доккхагIа толамаш даха, нийслуш дола кхоачамбоацараш дIадаха, балха ханах бизза пайда эца. ХIаране шийна балха моттигера гIулакх тоадара тIахьех тхо цу къамаьло. ХIаране шийна хьалхашка латта декхар кхоачашдар — из да цу къамаьло дIадехар.

Укх шера оаха арахеца йоалаьй «керда продукци» — чайни лини. Из бежарашка йолча республика Грузински ССР-а заказах еш я. ЧIоагIа човлхане машина я из.

— Ала деза, — йоах Бисултанова,—керда продукци арахеца йолайца дуваденна цхьаьцца халонаш нийслуш хилар. Бакъда, коллектив барт болаш хиларо моллагIа халонаш эшае низ тел тхона. Цеха цхьан пролете белгальяьккхар керда продукци арахеца лаьрхIа цхьа участок. ТIаккха цига болх бергбола бригада вIашагIъеллар оаха. Бригадана кулгалде оттавир балха лакха говзал йола коммунист Маслов. Цу бригадо ханал хьалха кхоачашдир гурахьи чай леладерхой чоалхане заказ. Ца хьоахабича балац из заказ кхоачашдеча шоашкара хьинари говзали гойта болхлой а. Уж ба Юсупов Ширвани, Шатов Анатолий, Лорсанов Юрий, Воробьев Георгий, иштта кхыбараш а. Царех хIаране дийнахьара задани кхоачашъю 115—120 процент.

Завода продукци арахецарца цхьана цуп дикал лакхъяккхара а дикка болх бу. Иштта шоай низи хьинари ца кходеш болх беш я Аргунски «Пищемаш» завода коллектив.

ХI. ТАРАМОВ.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕН ВЕЗА ХЬАША

Нохч - ГIалгIайчен хIара къахьегамхочун дог гIоздоалаш да ер денош. Вайцига хьоашалгIа венав космосе эггара дукхагIа ха яьккхача космонавтех цаI — Советски Союза шоаза Турпал, СССР летчик - космонавт Лебедев Валентин Витальевич.

Торжественни хьале тIаиийцар веза хьаша республика къахьегамхоша.

Ший сесагаца Людмила Витальевнаца из хьоашалгIа вaха хилар «ТIехдина дисциплинех хIара балха дийнахье хьадер дукхагIен хилийта» яхача девизагIа йола социалистически яхь эггара хьалха дIайоладьчарех цаI йолча «Электроприбор» заводa къахьегамхой болча.

Безача хььшашка дIайха моаршал а хоатташ зизаш делар заводий берий беша воспитанникаша. Цул тIехьагIа хьаьший чакхбаьлар заводa цехашка гIолла, яIзар коллективо арахеца продукци хIаьта сайрийна «Оргтехника» объединене культура ЦIагIа вIашагIкхийттар уж района къахьегама коллективашца, болх бечен дешаш болчен кагирхошца. Космоса турпала делар г. Грозне сийлен гражданин хиларах тешал ду дипломи цIе лентеи.

ШоллагIча дийнахьа хьаьший бахар Веденски района къахьегамхой болча. Космически аренаш караерзаери цунца хиина НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков района доазонга кхоачачча хана царна цухьалбаьхкар района къахьегамхой викалаш.

Традиционни тух - сискал луш, къаман костюмаш тIаювхача кагирхоша вайнахьа халхараш деш, КПСС Веденски района хьалхарча секретара А. В. Щарпавыха а, района кхыча кулгалхоша а моаршал хоатташ тIаийцар веза хььший.

Парте районни комитете къамаьлаш деш доаман мехка хиннача хувцамех, мохк социально а культурно а дегIабоалабарах района къахьегамхошта карагIдийнарех дийцар, цул тIехьагIа вIашагIкхийттар С. Орджоникидзе цIерагIча колхоза культура ЦIагIа районе бахача нахаца. Дукха ха яр МахкагIа ядача юрта из санна дола доккхен дезен цIей ца хула. ХIаранена лоара космоса тохкамхочунга хьажа, цунга кулг дала, къамаьл де Гулбешарий цIерагIа дIайха моаршал а хоатташ района бергача къахьегамхой цIерагIа шоай коллектива сийлен член волга дIа а хойташ къаман барзкъаш дIалу космонавтан цун сесаган С. Орджоникидзе цIерагIча колхоза правлене председатела А.-Х. Хусаинова.

Шийна оттадаьча шунах, ший сийна лаьча цIейх дIайха баркал а оалаш «Салют-7» орбитальни станце балхах, шоашта космосе дайзачох, шоаш техкачох, советски Iилмана карагIдаьнначох дийцар космонавта гулбеннарашта, тIахьийхар вай Даьхе кхы а низ болашагIа хилийтара хьинар а ца кходеш къахьега.

СУРТА ТIА: Советски Союза шоаза турпал, летчик-космонавт В. В. Лебедев «Электроприбор» заводa болхлой болча хьоашалгIа.

З. БАТЧАЕВА сурт.

ХIАРАНЕХ ТИЙША ДА

Грозненски швейни производственни объединене хилар бригадирий совета заседани. Хьадда боккха лоархIам болаш къамаьл хилар цига. Еррига объединенеи хьаийцача, таблаша хьахьоккачох, соахка прогулаш ярах йоаяр 165 сага-ди.

Къахьегама дисциплина чIоагIъяр хIаранех тийша да, — аьлар кхоалагIча цехерча хIамаш тегача мотористка Н. Мамедовас. Цо цIераш яьхар шоашца къахьегаш а болаш, хаддаза къахьегама дисциплина телхаеча, дика йоаца продукци арахецача болхлой. Царех ба хIамаш тега мотористкаш Багиева, Джабаева, Мурадова, Алиева, кхыбараш. Цеха коллектива цIерагIа цо предложени елар къахьегама дисциплина телхаерашта цIенхаштта бехк бе беза аьнна. Цхьа прогул яьча сага бIаь процент премн ца луш совае еза, шоллагIа прогул йича премн а пхойталагIа дола алапи а ца луш соцаде деза, кхоалагIйола прогул йой лаьрхIа йолча статьях дIаваккха веза болхло, аьнна предложени елар цо. Цо даьр корта болаш къамаьл долга кхета а деш, бригадирий совета членаша раьза болаш хьайлладар цо яхаш дар.

Къахьегама дисциплина телхаерашца лира къовсам а лоаттабеш, прогул яь цхьаккха моттиг ца йийсолийтача цехерча участкай цIераш яьхар Н. Мамедовас. Царех я мастераш А. Б. Таценко, Р. А. Сафонова керте латтача участкай коллективаш. Уж санна бараштa цIийбала хIахьийкар цо бергагаш а.

— Тахкарча дена йолча повестке эггара лоархIамегIа дола дош да къахьегамех производственни дисциплина чIоагIъелга, производстве порядок хулийтилга, болх ма хетта дика вIашгIехьбоаккхилга, аьлар цхелагIча цехерча бригадира Т. Итаевас. Къахьегама дисциплина телхаеш бола болхлой шоай цехе хилар белгалдаьккхар цо. Зехьа балха ха йоаяр бахьан долаш бIаьш, эзараш барзкъаш ца тегеш дусаш хиларах дийцар. Прогулаш яраш отпускагIа болдача хана, уж денош тIера Iа а даьха мара варва отпуск ца елча бакъахьа дар, аьлар цо.

Б. КОСТОЕВ.

1983 ШЕРА 23 ФЕВРАЛЬ ХЬАТIАОТТАШ ХIАРА КХОАБАЧА IАТТАГАРА ШУРА ЯККХАРАХ ЙОЛА

СВОДКА

(кг.)

Районаш	1983 шера	1982 шера
Наурски	6,1	5,5
Шелковской	5,6	6,3
Грозненски	5,4	4,8
Назрановски	4,9	5,2
Шалински	4,8	4,7
Гудермесски	4,8	4,8
Сунженски	4,7	4,3
Надтеречни	4,6	3,2
Ачхой-Мартановски	4,2	3,4
Малгобекски	4,1	3,3
Урус-Мартановски	3,8	4,0
Республике гIолла	5,0	4,6

Идеологически болхо бIухоех

ЛАДУВГIАРИЙ ДОГ УЙЛА ЙОВЗАШ

Из дар город Грозне Ленински района пропагандисташ вIашагIа а теха еш хиннача методически конференце. Цхьаннена тIехьа шолгIаниар а воалаш трибуна чIара къамаьлаш дора идеологически балха бIухоша. Массеха саго шоай балха опытах лаьца къамаьл даьчул тIехьагIа аудиторе баьгIараш кIаьдбеннилга е дувцар массане кхетадеш доладешаш хиннилга дарий а хац, бакъда, цар теркам лаьгIбеннилга холуш дар.

ТIаккха президиуме баьтIачар къамаьл де доп лу республикански культпросветучилища теоретически семинара пропагандиста Богатырев Берса Тухана. Цун къамаьл кхетадаь дар занятешка ладувгIарий хьинар айдеча формеши методеши пайда ийбарах лаьца. Цо хьагойтар шоаш цу даькъе мехера опыт Iоаяьлга, занятешка дуйна оттаду дош кIоарга дашхийтар духьа ладувгIараш дискуссеш ярга боахилта, царна шоашта хетар хьехкашта хьааргдола хьалаш цига хьаделга. Из деррига чIоагIа хьаштдолаш, белггаларча масалашца чIоагIдеш дувцар пропагандиста.

Зале хиннарий теркам тIаввар цун къамаьло, хIаьта цхьабараш конференци чакхъяьлначул тIехьагIа а цунца цхьадола дешаш къестадеш, шоашта хетар дIа-юха оалаш хилар. Цудухьа кхетадеш дар конференце балха итог еш цук выступлени къаьстта белгалъяьнкха хилар.

Пропагандиста хетачох, ладувгIарашка рефераташ нийсъяйтилга лоархIаме да, бакъда, цох а хийра пайда баргбац уж цул тIехьагIа, берригаш къамаьла юкъе а озаш, шерра занятех юкъийтилга пропагандиста вIаштIехьа ца доале. Иштта, бакъахьа хIама хул хьалхе из дош кIоаргагIа довзара ца къадаргдола политически меттел художественни а литература белгалдаьккхача. ХIаьта из де йиш йолаш ба цун семинарски группе дешаш бараш дукха дукхагIбараш лакхера дешара заведенеш чакхъяьла училища преподавателаш хиларца. ХIаьта цар керттера балха декхар а айхха дувзадешна ма дий литератураца искусстваца.

ХIаьта пропагандист ше а ва клубоведении клубни мероприятей режиссурей хьехаш йола преподаватель. ХIаьта из болх 1965 шера Московски культура институт чакхъяьккхача тIоне денз укхаза беш хьавоагIа из.

Шерагара шерага лакхлуш хьаенай цун балха гоавал. Из бахьан долаш цунна тIадиллад Нохч-ГIалгIай АССР культура министерстверча культура болхлой ивалификаци лакхъяра йолча курсашка лекцеш ешилга а. Иштта, вахаре дезале кикъ лувцаш хьаена из дуккказа культура министерства кулгалхоша Сийлен грамоташ луш белгалваьхав.

ХIаьта пропагандистски болх а духхьашха беш вац Берса Тухан. Институте дешаш волча хана хьинаре общественни вахаре дакъа лоацаш, цигара коммунист а хиния цIавена из дукха ха ялалехьа коллектива юкъарча вахаре ший моттиг хьа а лаьца хIаьттар. Шийтта шера партбюро секретара идеологически дешашта вола заместитель а цуница цхьана пропагандист а волаш хьавенав из. Ши шу хьалха хьалхарча декхарах мукъаваланйта, тIаккха пропагандистски гоавал кхы а кIоаргагIа кхаерзае йиш хургьяр са, аьнна цо даь дехар дIатIайийнар партбюрос. ХIаьта из бакъахьа даь хилара хIана шеко а яц. Цунна тешал ду соахка парте Ленински райкомо енача Сийлен грамото а.

24 саг ва Богатырева кулгаллеча семинара юкъевоагIаш. Царех 14 коммунист ва, вожаш общественни балха активисташ. Дукхача хана денз цхьана болх беш хиларца хIаране дешарцара оамалаш, цунна фу карагIдаргда хов цунна. ХIаьта ше занятеш еча хана даим цар хьашташ, дагалаттараш теркал ца деш дитац. Цудухьа хулаш хургда-кх хIара занятеш яхар санна ладувгIараш дувцачун духтIабахара чIоагIа пайдане йола къамаьл тоссалуш хилар. ХIаьта цкъаза из де вIаштIехьа ца доалаш, ира дешаш ца утташ йола тайжан шьрен къамаьлаш деш из чакхъяьлча ший са дуаш хул Тухан. Из иштта хилара бахьанаш тохк, занятеш дийнъергйола хьалаш хьаде отт. ХIаьта дукхагIйолча хана из цунна карагI а доал. Занятера дIаюха къасташ а шоайла цхьаьцца къувсаш, дагабоалаш, духьала нийсбенначар: «Ай, фуд оаш цига сел чIоагIа дувцар!?» яхаш цецбувлаш хилча цу дийнахьара ший декхар дизза кхоачашдаьрг лоархI пропагандиста.

Цунна цхьан занятех лаьца масал доаладергда аз. Иштта, «Iилман атеизма ларлдаш» яха тема Iомаеш ладувгIарех цхьанне: «XXVI съезд ди тIа-тIа дIабоалаш хилара дола объективни бахьанаш дIахо дегIаахарах» яха реферат йийшар. Пропагандиста: «Реферата авторга хатта хIама дий, шун?» аьлча, йистхулаш саг вацар. ТIаккха фу де доагIа? Цхьаболчар, докладчика баркал а аьле, къамаьл чакхдоаккх. ХIаьта вай вувцачун цу тайпара оамал яц.

Иззаморг духхьашха нийслуш доацандаь хьалхе а ладувгIарашка де массеха хаттар кийчду цо.

— Реферата тIа дувцачох, кхетаде доагIа ди дIабаккхара гIулакх вай къоастадаьд е дукка ха ялалехьа къоастадаь даргда, аьнна. Иштта дий из? — йоах пропагандиста.

Лоадбелча санна йист ца хулаш багIа. ТIаккха шоаш багIачара «Иштта дац» оал массеха саго. Цхьаболчар диних тешараш къабенна боккхий нах мара бац, вокхар Нохч-ГIалгIайчене берригаш хIана бац аьннараш даьлах тешаш ба, яхаш къамаьл хотталу. Уж бакъбоацилга гуш дале а уж цу сахьате нийсбе оттац из. Хов цунна, тIехьагIо харцвар цар шоаш дIаккхетавергволга. ХIаьта аше буксоцдаш из дергда цо ше. Бакъда, дикагIа да уж шоаш деша маIана духтIабоале. Иштта, оалаш ма хиллара, проблемни ситуаци ше хьаяь ваьлча, хьалда хаттараш а уттадеш, къамаьла боагIаш бола лостам бала мара безаш хилац семинара кулгалхо.

Цкъаза нийслу, йоах Богатырева, ладувгIараша чIоагIа чоалхане а ира а хаттараш уттадеш. Уж цар деш хиларо хьагойт пропагандист ладувгIарий дегаш даста могаш волга, шоашта дагадоаккхараш цох къайла ца кхухьаш уж болга. Из дика да. ХIаьта царна нийса жоп дала ца могаш висача фу дергда? ХIаьта цу тайпара дар ца нийсдалийтара дукха къахьег, программа тIа могадаь литература дийша Iац, марксизма-ленинизма классикий балхаш Iомаду, парте райкомо а горкомо а чакхйоахача тайп-тайпарча конференцешна дакъа лацаро а ший ялеймо-теоретически боарам лакхбара чIоагIа гIо ду цунна.

ТIеххьарча хана политзанятешка пропагандист ше а, шоаш агитатораши политинформатораши хилара тарра, дешархой группашка беседаш еш бола цун ладувгIараш а дукхагIа дувца баавнаб балха массе участкашка дисциплина чIоагIъе, бехктокхам айбе безарах. Цар шоай керттера декхар лерхI, парте ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумо дIадехаш ма хиллара, хIаравар вай пхьаний кхел цо юкъехьоча дакъех тийше хиларах, вай дикагIа къахьегарга хьежжа мара хьал-торо а айлург ца хиларах дIаккхетавар.

Дика вIаштIехьъяьха занятеш чакхйоахилга алхха цхьан пропагандистах тийша Iац. Цу даькъе из дани когIортилга еш хьаенав шийдикагIболча ладувгIарех: преподавателаш болча Балашова Аида Васильевнах (из хIанз парте Грозненски горкомерча марксизма-ленинизма сайрийкарча университете дешаш я), Гайтукаев Саид Ахмадовичах, Фридман Игорь Семеновичах, Юревич Александра Яковлевнах. ХIаьта Богатырев цамогаш е отпуске хилча цун декхараш шийна дIатIаэц дублер йолча Кирова Гнима Марковнас.

Ца безаш хилча лелабе ниатхьала кул пропагандиста болх, хIаьта Берса Тухан цунца дIаIемав, из ший къахьегама керттера декхар а санна дог-цIена кхоачашбу цо.

С. МАИСИГОВ.

ЦхьайтталаргIча пятилетка кхоалагIа шу хьинареча къахьегамца белгалдаккха лаьрхIа ба Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой. Промышленни предприятешка, колхозашка, совхозашка — массе метте социалистически яхь яьржай «ХIара балха дийнахьа тIехдина дисциплиней хьадер дукхагIен хилийта!» яхаш девиз а йолаш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа): социалистически яхье хьалхалаттараш — «Чечингавтодор» яхача управленe бетонщик Малаев Салман, «Путь к коммунизму» яхача шелковской колхоза доярка Магомедова Мария, Гудермесски локомотивни депо слесарь коммунист Мацушин Алексей.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка

КХЕТАМ ЛУЛГА ТОАДЕ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета халкъа образованена, культуранеи спортаи йолча массазарча комиссе укх денoшка ший заседане ладийгIар «КПСС XXVI съезда решенешкей «Идеологически, политико-кхетама болх дIахо тоабарах» болча КПСС ЦК соцамгеи хьежжа къахьегамхошта коммунистически кхетам балара халкъа депутатий Шелковской района Советаша беча балхах» яха 1982 шера 24 марте массазарча комиссе яь решени кхоачашъяра лоаттамах» аьнна Шелковской райисполкома председатела нов. В. Д. Аралина яьча докладагеи массазарча комиссе члена А. И. Тацитова яьча содокладагеи.

Комиссе белгалдаьккхар, идейно-политически болхи бахача наха лоаттаду культурни гIулакхи дIахо тоадара, КПСС съездо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдар духьа къахьегамхой оарцагIбахара районе болх беш болга.

Халкъа депутатий Советаш кхы а дикагIа пайде ийбе аьннай шоай карарча средстваехи торонехи, шоай доазон тIа йолча культурно-сердалон учреждененехи спортивни гIирсехи.

Дукхача Советашка идейно-кхетама балха дешаш хаа-ханнахьа шоай сессешка, исполкомийи массазарча комиссейи заседанешка дувц, депутатски группашка, къахьегама коллективайи бахача наьхи собранешка къестаду.

Белгтала болх бу Советаша «Тунеядстваца лоаттабу къовсам чIоагIбара кхы тIа а де дезарех» яха КПСС обкомо бюро, НГIАССР Министрий Совета соцам кхоачашбара. Общественно-пайдане болх ца беш лийнна 124 саг хьагучаваьккхав. ХIаьта биъ беттал совгIа болх ца беш лийнна царех итт саг уголовни бехктокхаме озаш ва, вийнзагIа дарбан-къахьетама профилакторе къахьета хьожаваь.

Тунеядстваца къовсам лоаттабара йолча райсовета комиссе болх ца беш наьха хьакъ дуаш леларош хьагучабахара Каргалински, Бороздиновски, Гребенской, Шелкозаводской юрта Советий исполкомаца беча балхах лаьца цар отчеташка ладийгIад.

Цунна цхьана, НГIАССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссена хетачох, бахача наха юкъе цхьаццайолча моттигашка беш бола кхетама болх парте дIадехарашка хьежжа бац.

Бахача наьха ерригача группашта юкъе КПСС XXVI съезда, парте ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеши материалаши, чурчеи арахьарчеи политика проблемаш, боахам хьалбареи социально-культурни вахареи лоархIаме дешаш кIоарга дIадовзийтара долча низех бизза пайда ийбац Советаша.

ХIанз а нах бахача массанахьа идейно-политически кхетам балара йола хьадда система хьаьнац. Дукха нах ца бахача моттигашка наггахьа мара лекцеши докладаши хилац, культурно-сердалон мероприятеш чакхъяхац.

Цхьайолча Советаша шоаш а шоай органаша а беча балхах лаьца вахага лерттIа хоамаш дац, къахьегамхоша тела предложенеши замечанеши кхоачашъяра сиха де доагIар дара оарцагIйоалац.

Районе хIанз а дукха ба динах тешараш. Советашеи общественностои кхоачам болаш болх бац хIанзара гражданнески обрядаш шерагIа йоаржаяра.

НГIАССР Лакхехьарча Совета халкъа образованена, культуранеи спортаи йолча массазарча комиссе халкъа депутатий Шелковской района Советашта могадаьд КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова парте ЦК ноябрьски (1982 ш). Пленуме, СССР хьаьь 60 шу дизара хетальча торжественни заседане ечна рекомендацеш ларде а лувцаш, массанахьа беш бола идейно-кхетама болх тоабелгеи цу дешах лаьца НГIАССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссе яь решени бизза кхоачашъелгеи Iалашде, берриге идеологически политико-кхетамеи болх къахьегамхой общественни къахьегамеи хьинар айдара. КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяр духьа уж оарцагIбахара тIаберзабе, аьнна. 1983 шера а ерригача пятилетка а планаши социалистически декхараши кхоачашдара лоаттаю социалистически яхь шерагIа йоаржае еза.

«Геофизприбор» яхача московски объединене коллективо кхоачашдаьд межадьтанен газаи разведка еча геологий лоархIаме заказ. Цо дIаяхьийтай «Прогресс-2» яхача цифровой сейсморазведочни станцей парти.

Цу техника торо хулийтаргья поисковни балхий эффективность лакхъе, арепашкарча хьалашка гулъяьча материалашта обработка елга сихде. Автомобиль-вездехода тIа оттаяь оборудовани атта дIа-юха кхахьа йиш йолаш я кхыметтал пайкъаш доаначa моттигашка а.

СУРТА ТIА: дIаяхьийта кийчъяь я «Прогресс-2» яха сейсмостанцеш тIалаттача «ЗИЛ-131А» яхача машиний цхьаькха цхьа парти.

В. ЯЦИНА сурт. ТАСС фотохроника.

Специолисто хьехомош

Iунал дарга хьежжа хургба хьувкъам

Соахка гурахьа хаоттама хьалаш массаза и санна доацаш хувцадаларо сонкагIа жалонаш тIаоттайир лаьтта леладерашта. Из бахьан долаш оик доацаш. нийлха хиннад гурахьа дийна ялаташ, хIаьта дукхача кхаш на гурахьа тIа ца доалаш а дисад.

Iа нагахьа ца хулача тай пара кIаьда, лоа доацаш царах лаьтта деладара хьал халча эттад. Аьлча кхоачам ба, масала, ялеташца цхьана сов дукха оасар тIадалара, Iонгар яьнна зуламдергаш, лазараш сов дукха дебарь, юртбоахама культурий аьттув боацача хаоттама хьалашта духьала оттара низ мелбара цо гIо деш хилар.

ДIайийнача хIамай оик чIоагIдара кхы хо а ди а ца доадеш чакхдаха деза царна, къаьстта а люцерна семенникашта, минеральни удобренешца подкормка яра, цкъа дIайийча дукккача шерашка тIаювлача баьцашта маххаш дахара, дисковани яра балхаш. Кхы гоа ца деш хий дилле деза гурахьа хий диллаза йолча участкашкарча культурашта, баьцашта, рапса, семенникашта.

Гурахьа дийна ялаташ нийлхен оик доацаши хиларах кхерам дукхагIа ба ялата жужелицагахьара. ХIара кхайна хаддаза теркам тIалоаттабе беза хIара гектара тIа 20 килограмм а тоссаш дIайийнача хIамашта 12-процентни гексахлораноца, 2—1 килограмм а йолаш 20—40-процентни метафосаца, 1,5 килограмм а йолаш 30-процентни вофатоксаца, 2 килограмм а йолаш 60-процентни базудинаца ший ханнахьа обработка е кхуврдолаш.

Хьалха дIайнача шерашнарчул хьалхагIа дIайолаенний юртбоахама культурай вегетаци, из бахьан доладаш дагIа хьалла ахянза [illegible] дIайийнача хIамашта зуламдергашца, лазарашца, оасарца къовсам лоаттабара хакаш.

Сомий бешамашка Iа доакхача зуламдергашта духьала хьалххагIе а обработка е еза опрыскивани яра. Цул совгIа, теркалдамла дарждац февраль бетта кIаьдача денош сомий гаьнийи овлаши хьалххе а хьоадаь хилар, тIаккха, нагахьа санна температура лохлойя, дуна духьала отта низ ца кхача тарлу цар. Цудухьа бакъахьа хургдар царна шийла хий а дилла чIован ца тохийташ хьейолийтаре. Хьалхе а техача чIоанакашта ядохимикаташца зе ца дар духьа молхай боараз шоаза дукхагIа кIезигбе безаргба массаза а бIаьстан юкъе опрыскивани еча хана уттабечул. Сомий гаьнашта хьаза тохаш, 5—7 ди хьалха, опрыскивани яьза яргьац инсектициташи бордосски коачала меттел еттараши (масала, метафос, карбофос, фозалон, купрозан, цинеб, коликарбаци е серии препараташ) вIашагIа а аь.

Люцерна тIаяла ма йолаеллинге а цун семенникашка долгоносикашта духьала къовсам болабу хIара гектара тIа 20 килограмм а йолаш 12-процентаи гексохлоранаца опылени яра наькъаца. Люцерна 10—12 сантиметрга кхоачаш лакхъялале чакхбаккха беза из болх. Цкъа дIайийча дукхача шерашка тIаювлача баьцашта укх шера цар лоргни хецача хана цхьаккха дича а опрыскивани ца йача яргьац хлорофосаца, метафосаца (вофатоксаца), фозалонаца, кхычарца. Массаза а яхар мо, из обработка ю ха апрель бетта шоллагIа декада чакхдоалаш — кхоалагIа декада долалуш нийслора. ХIаьта хIанз, гучох, хьалха яха оларгья уж ханаш. Цхьабакъда, дагакхаба деза, обработка яьчул тIехьагIа 30 денал хьалха люцерна доаккъара лаьрхIа хьакха е дажа дIалаьхна хьайбашка яийта мегаргйоаплилга.

Оик доацаш детI дахвачакхоачам болаш листа доацача гурахьа дийнача ялаташта докккха зе де тарлу оасаро. Ялаташ малагIча хьал тIа да теркал а даь, массе метте химически оасар дахза даргдац царна. Цхьан гектара тIа 2,4 Д яха 40-процентни аминни туха 2—2,5 килограмм е 50 процентни 2 килограмм тоха.

Эсала тIадаьннача ялатна дема хьисаберча тхира, мукла, овлаш дохкадерашта духьала оттара низ лакхбара овлашка кхоачаргйоацаш фосфорни калийни удобренешца еча подкормкаца цхьана тоха еза гербицидаш. Цу гIулакха къаьсттача хIамаи цу кийчъю калийни туха раствор гектара тIа 8 килограмм а тоссаш, 7 килограмма суперфосфат аьча хица пурх бу хIара гектара тIа. Цу тайпара коачал дIайийнача хIамай гектара тIа 100 литр тох, цунца гектара тIа тоссача аминни туха боарам а эбеш. ВIашагIъаь удобренеши гербицидаши геттара дика ца литтача яргьац опрыскивателий цхарел боаллача фильтр чу шоаза вIашка дилла галех е марлех даьккха зиг а делла.

Химически оасар деш гербицидаш тохара балхаш кхоачашдеча хана кхоачамбоацараш хул. Масала, гурахьа дийнача ялаташта соакха сов йоккхий йовкъаш а юташ йир обработка, цудухьа дIайийнача хIамашта юкъе геттара дукха оасар даьннадар Сунженски, Назрановски, Малгобекски, Урус-Мартановски, кхыча районий колхозийи совхозийи кхашка. Обработка во яр бахьан долаш шоалагIа а йийзар опрыскивани. тIадаьнна ялатаю Iо а тIеIадеш. ХIара шера эттара дукхагIа оасар тIадува Малгобекски, Надтеречни, кхыча районашка.

ЦIенхашта кхоачамбоацар да химически оасар тIехьадахар. Гурахьа дийнача ялаташта оасар де доагIа цар пордаш хецача хана. Цхьабакъда, иштта деш дац массаза а. Дукхача боахамаша даь дала дезача хана доладу из, Иштта хул «40 лет Октября» яхача назрановски совхозе, малгобекски цхьайолча кхычеи совхозашка.

Ялаташ кхедерашта къаьстта халахеташ да гуйрен ялат дIадийнача кхашка цепкой подмаренник яха зо оасар даржилга. Из дохадара, обработка яра ханаш нийса лелае еза. Гов ца а деш, ший ханнахьа аминни тух техача дийна доладу подмаренник, цхьабакъда, опрыскивани гоайича, из йоархI 5 сантиметр лакхъеннача хана, из йохйолаш. ХIаьта гурахьа дувча ялаташта тоха кхы тайпа гербицидаш вайга йолаш а яц.

Гурахьа дувча ялаташта ший ханнахьа химически оасар дара хьалхарча деношкеи а дена (агротехнически ханаш хьатIаэттача) цу балха тIаерзае еза колхозий, совхозий, «Сельхозтехника» райобъединеней ерриге опрыскивателаш. ДIайийнача хIамашта гербицидаша зе дар кхерам боацача боахамашка шерра пайда эца мегаргба юртбоахама айнацех хIаьта иштта оагIонара мух беттача ОВТ-1 яхача опрыскивателех а. Цу хана дIайода 25—50 литр коачал, хIаьта цунца цхьана самолето цхьан дийнахьа 500 гектарага кхачалца дола кхашка обработка ю, цхьан ОВТ-1 — 100 гектарага кхаччалца.

ДIайийнача хIамашта, нийсденна хаоттама хьалаш теркал а деш, шоай ханнахьеи дика вIаштIехьдаьхаи балхаш чакхдоахе йиш хургья лакха хьувкъам кхебе а Кхачан программа кхоачашъеча дизза дакъа дала а.

М. УРМАНЧИЕВ, дIайийна хIамаш лорача республикански станце начальник.

СЭВ: интеграци болх беш я

ИТТ ШЕРЕН КЕРТТЕРА ДЕКХАР

СССР Кхачан программагIа лаьрхIа да карара иттшере чакхйоаллаш сага сих лоархIаш наха дуаш дола дулх 1,2-зза совдаккха, баьцовгIаех доакхия даьтта — 1,5-зза, баьцадаараш, хорбазаш, пасташ — 1,3-зза, сомы комараши — 1,7-зза. Из бахьан долаш бахача наха буача кхачан структура дикка хувцалургья, Iилман ларда тIа оттальча нормашта гарга а гIорташ.

Уж декхараш кхоачашдара хила дезаш дола лоархIаме хьал да агропромышленни комплекса керттера звено из хиларах тарра юрта боахама интенсификаци яр. Карарча пятилетке цу даькъа хьожавергья 1.870 эзар трактор, 600 эзар ялат чуийду комбайн, 1.450 эзар моахьаш кхухьа автомобиль, 1.810 эзар тракторни прицеп, кхыйола техника. Хала дац юртара къахьегамхо суммарно техникаца миштта Iалашваьа ха, нагахьа санна 1981 шу долалуча ханне а СССР тракторни парк 2.562 эзар единицах латташ хинна хилар а, хIаьта ялат чуийду комбайн цун 722 эзари моахьаш кхухьа автомобиль 1.596 эзари хинна хилар а теркалдича.

Амма духхьал уж дукха хиларах лаьтта Iеш дац гIулакх. Юрта боахамга кховчаргья дукхха принципиально керда, кхы а тIехйола машинаш. Цар хIайа йолаш ярел тIехдола хIамаш да цар балха овсарле лакхагIа хилар, эксплуатаци яра тешаме хилар, энерге удельни расход дукхха кIезигагIа хилар, механизатора балха йола комфортность йоккхагIа хилар. Хьаергья, масала, цхьаш секунда чакхдоаккха ялат 12 килограмма а кхы дукхагIа а дола ялат чуэца комбайн, вешта аьлча хIанз йолаш йолча агрегатийчул дукха хIама ца аьшаш шоза лакхагIа хургья цар балха овсарле. Цхьаькха хIама а да кердача комбайна хIанзарчарел тIех долаш — хIама ца доадеш оарларгда цо ялат. Йоккха гIойле хургья ялатий культураш, шекара свекла лелаеча, цоаши лаьгIенаши тоаеча массеха операци кхоачашъе йиш йола юртбоахама комбинированни машинех. Цу тайпара йола машинаш юкъейоаларо йиш хулийтаргья дIабода къахьегам 80 процент кIезигбе а доагор ах кIезигагIа даьйта а.

Юкъера лаьрхIача арахеца продукци 12—14 процент алсамъяккха лаьрхIад карарча пятилетка. Ходамбеш вола дош ала дезаш ба укхаза селекци еш болеи фу леладуи специалисташ. Цар хьаде деза интенсивни тайпарча культура дIадехарашка хьежжа дола бIаьсти дувча кIи, арсий кIи, кена, маькха сорташ, вешта аьлча хьувкъам лакха бола, Iолувлаш доаца, лазарашта, зе деча хIамашта, шелала, кхыдарашта духьала уттталуш дола сорташ. Ала дезаш да хIанз укх сахьате цу тайпара дола сорташ гурахьа дувча кIи мара дац аьнна.

Доккхий балхаш дергда иштта почва толхаергйоаца, эттача йокъало беш бола Iоткъам кIезигбергбола, лаьтта а дIайийна хIамаш а эрозех лораергйола, хьувкъам лакха хилийтара тIовдал Iовергйола лаьтта тоаду системаш юкъейоаллара. 1985 шу хьатIакхоачаш цу тайпарча системаца дергда балхаш 68 миллион гектар йолча майда тIа, хIаьта 1990 шу хьатIакхоачаш — 100 миллион.

Хьайбаш леладеча хьалхашка уттадаь декхараш кхоачашдергда дакъа промышленни кIийлеи тIа даккхаро, племенной гIуланхи Iула воспроизводстве тоакра, зоотехнически ветеринарни гIулакхаш дола эргадаккхара наькъаца. Къаьстта теркам тIабохийт доакъара база хьаяра. Къоасттадаь аьлча, люцерна, клевер, рапс, кхыйола культураш дукхагIа дIаера чотах алсамйоаккхаргья баьцовгIай белокий производство. 1985 шера 47 процентагеи, хIаьта 1990 шера — 50 процентагеи кхоачадергда доакъара культурай кхай структурера дукхача шерашка тIаювлача культурай удельни дозал.

ДIахо дегIаьоагIаргья иштта юртбоахама продукци кийчъеча, из дIа-юха кхухьача лоаттаеча чакхйоахача довкъой производственни база 15 миллиард сома боараме, вешта аьлча чакхдаьннача пхе шерачул 1,6-ззеи дукхагIа, хьожальй карарча пятилетке капиталовложенеш ялатий складаш, холодильникаш, баьцадаараши коартолаши лоаттаю моттигаш хьальяра.

СССР Кхачан программа де лерхIараш кхоачашдергда эггара хьалха чурча резервех пайда ийбара, агропромышленни комплекса деррига доакъош пропорционально дегIаккхувлара чотах. ЛаьрхIа да цунца цхьан СЭВ членаш долча мехкаша цхьан леладу гIуланхаш шорде а кIоаргде а, хIаьта цу фактора лоархIам лакха а лерхI.

СЭВ гома чу хIанзое а хоадам болаш специализироваться даьд пачхьалкхейаша продукци арахецара а вIаши лоаттаяра а. ГДР, Польшана, Советски Союза, Чехословакена хьа а еш юртбоахама бийдал лоаттаяра специализаци еш я Болгари, Венгри, Куба, Монголи, Румыни; ГДР, Румыни, СССР — хьа а еш Болгарена, Венгрена, Кубана, Монголена, Польшана, ЧССР механизаце средстваши минеральни удобренеши лоаттаяра; ГДР, Польша, ЧССР специализаци ю Болгарена, Венгрена, Монголена, СССР кхачан промышленноста йола оборудовани лоаттаяра. СЭВ членаш долча мехкаша хувцаш вIашa лоаттадеча кхачан товарий тайпай даькъе тахан къаьгга гуча латт ер тайпаш дола паритетни лостамаш: СССР экспорт ю ялата, Куба — шекараи цитрусови сомая, Венгреи Монголеи — дулха, Болгаре, Венгре, Румыне — баьцадаараштеи сомаи. Къахьегам дунеи халкъашта юкъе цу тайпара бекъаро йиш хулийт хIара мехка промышленни комплекса потенциалах деррига ча социалистически доттагIлеи хьашташа дIадеххача бессе бизза а хьаькъалагIа а пайда ийбе.

СЭВ XXXVI сессе (1982 шера июнь) СССР Министрий Совета председатела Н. А. Тихонова белгалдаьхача тайпара, Кхачан программа кхоачашъеш Советски Союз бакъахьа хеташ я дулха-шурийи баьцадаарийи продукци, шекара свекла, даьтта доалла культураш чакхъяхара, комбинированни доакъар кийчдара, холодильникаш, баьцадаараши сомий лоаттабу моттигаш, элеватораш, ялат Iохьа предприятеш, маькх ю заводаш хьалъяреи царна эксплуатаци яреи даькъе дика опыт йолча СЭВ членаш долча мехкаша СССР цу тайпара йола объекташ хьалъечеи реконструкци ечеи дакъа лаьцана.

Цу тайпара, Кхачан программа кхоачашъеш керттерча даькъе ший промышленни комплекс интенсивни дегIаахар ларде а лувцаш, дог доахаш я Советски Союз социалистически доттагIлена чудоагIача кхыча мехкаша шийна гIо дарга.

Юрий ВОЛОСОВ, юртбоахама Iилмай кандидат.

(АПН).

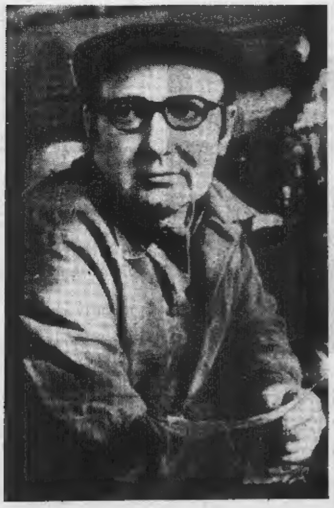

Шоай декхараш даим тІехкхочаш а деш, социалистически яхье башха дика толамаш доахаш бола болхлой кІезига бац «Красный молот» завода № 8 йолча цехе. Царех цаІ ва токарь, коммунистически къахьегима ударник Белоножкин Владимир Петрович. Цхьаккха смена дІаяхийтац цо шийна норма 120—125 процент кхоачаш ца еш. Оасаре къахьегарал совгІа ше хьеш йола продукци дикен тІехдикеи мара хиллийтац цо.

СУРТА ТІА: токарь В. Белоножкин.

З. БАТЧАЕВА сурт.

НАЬХА ЙОАКХО ЕШ

Районе бахача наха бытовой гІулакхаш дара дІадахача шера планови заданеш толаме кхоачашъяй оаха. Де дезаш хинначул совгІа 2,5 эзар сома мальха бытовой гІулакхаш дьйд. ХІара сагасих лаьрхІача 55 кепиг маьха дукхагІа а долаш. Холуш дукхагІа да наха гІулакх дара тайпаш а. 1981 шера 180 тайпа уж хиннадале хІарара шу доладуш уж 200-нел дукхагІа дар.

Из віаштІехьдаьннад чоалханеча бытовой техникана ремонт яра мастерской хьаеллар, цицамаш тІа уттаду чурташ де доладар кол-карта лаьрхІа аьшкасаьргах сеткаш ю цех болх бе йолалар бахьан долаш. Хьайниллай автомашиний чархаш тІара резинанен камераштен ремонт ю мастерской, дахчам тІа бос бола сурташ портретаьш дахка доладаьд, иштта кх. дІ.

Тха коллективна хІара болхлочо шийн керттера декхар а лоархІаш дег тІара къоабалдаьд КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретаре Ю. В. Андропова даь къамаьл, цо советски наха хьалхашка уттадаь доккхий декхараш. Тха коллективо дерриге ду производственни къахьегамен дисциплина мо могга чІоагІъяра. ХІаьта да а дий-хьогІ хІанз ерригача производственни звеньяшка къахьегамен технологически дисциплина чІоагІъярал, хІара болхлочо хьадер дикагІа а дукхагІа а хилийтарал лоархІамегІа доля гІулакх?

Оаха дикагІа къахьеге, дикагІа йола продукци дукхагІа арахеце, наьаца ІамерзаххІе дерригачи дийнахьа дог гІоздаьнна, раьза болаш хургба тха заказчикаш а.

Цу тайпара болх беш ва масала, коммунист — парикмахер Кукурхоев Джамалдин. ДІадахача шера план 128 процент кхоачашъяьй цо. Цунна еннай «За трудовую доблесть» яха медаль, социалистически яхье котвуал ва хІара шера.

Къахьегаме дика толамаш доах комплексни приемни пунктай болхлоша Оздоев гІар Маретен Касретен, мастераш - хІамаш тегараша Пугиева Іашата, Мурзабекова Іашата, Султыгова Аьсета, Арчакова Хьенифас, Балаева Лидас, Измайлова Іашата. Нахага дикагІа товргдолча тайпара баракъа дийкха ховш ба закройщицаш Оздоева Лида, Арсельгова Рукъет, кхыбараш.

ЧІоагІа терко ю управлене партийни а профсоюзни а организацеша тхона хьалхашка латта доккхий декхараш кхоачашдара коллектив оарцагІъяккхара. Болхлой собранешка хІара бетта ю социалистически яхьа ит-гаш, белгалдоах дикагІбараш, яхье хьалха латтараш.

«Къахьегама дисциплина чІоагІъяр — хьинар айдар» — из я тха болхлой къахьегама цертера дешаш. Январе бетта бальча балха итогаш хьалха латташ я коммунист Д. Кукурхоев верте латта бригада. ТІехдика толамаш даьхад.-пилорамщика Леймоев Вашира, хІамаш тегараша Пугиева ІІаьтІамата, Эсмурзиева Раисас, Альмурзиева Азас, дукхача кхычар. Уж ба тха дерриге дика гІулакхаш дІадоладераш, шоашкара кхычарна масал тела раш.

Дерригаш а дукхьад производства хьалхалаттарий кийзех тайпа да аьрча а нийса хургдац. Боккха лоархІам болаш да хІаране шийн норма, шийн производственни задани йиза кхоачашъяр.

Тха районе быта служба болхлоша гІулакх дераш ба промышленни предприятий, учреждений, организацей болхлой. Оаха царна гІулакх ду болх дІаболабалалехьа е болх баь уж баьшначул тІехьагІа. Цудухьа, царна аьттув болча тайпара хийцай оаха тхоай цехий, мастерскейн быта ЦІенойн балха ха. Іуйранна ворхІ сахьат даьлча сайрийна ворхІ сахьат даллалца кулацазуча графикагІа салоІа денош а доацаш болх бу заказаш хьанйдечари дІателачари, хІаьта мастер цаІ мара воацача белха цхьан дайнахьа лоІергда са. Из гІулакх дика аьттув боалаш хургда районе бахача наха.

Кердача режимагІа болх баро керда проблемаш уттаю тхона хьалхашка. Тха болхлой хаинахьа балха хьаухаргбола хьалаш віаштІехьдаха деза АТП кулгалкоша.

Пленума решенеше дІа ма декхара, дукха хІама ду оаха производственни къахьегамен дисциплина тоае гІертаьш. Иштта, масала, дукха кхетама болх бир оаха телерадиоаппаратурана ремонт еча мастераца Барахоев Махьмадаца. Цох боалаш цхьаккха пайда бацар. Цудухьа балхара дІаваьккхав цо. Массехк 15—20 минут балха тІехьаювлар Назрановски Кертерча комплексни приемни пункта заведующа Аушева Хьава. Цунна строги выговор еннай, кхы из са дола хІана доаргдоашилга дІа а хайтад.

Укх тІехьарча хана толеннай тха коллективе къахьегама дисциплина. ДІадо а иштта болх бара, тхоашта хьалхашка латта доккхий декхараш кхоачашдара. нах массаза а раьза хилийтара дерригаь а дерга оаха.

Х. ГАНИЖЕВ,
бытовой гІулакхаш дара Назрановски районе производственни управлене начальника заместитель.

БОККХА ТОАМ ХИННА...

Дукха ха я Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхозе шекара свеклаш лелаеш аз къахьега. Цу юкъа дикка опыт Іоавьй. Сай балха говзал соцаш цхьана болх беча сай бераштa дІайовзийт аз. Йоккха дегаІоале я сона уж къахьегама тІера, хьадечох дог лазаш болаш хьалкхуаш хилар. Цунна тешал ду белха тІа цар гойтача хьонхамаша.

Шин йоІаца ПетІаматаци Розанаци, воІаца Зубайрци цхьана ворхІ гектара тІа шекара свеклаш кхейир оаха соахка. Царех хІаранех къаьстта дуаца безам ба. ПетІамата Розана йолчул йоаккхагІа балха опыт я. Цу гІулакхага хьежка дІамагІйолча йинийл дукхагІа свеклаш кхее віаштІехь а даьлар цун. Масала, ше лелаьча шин гектара тІара 603 центнер шекара свеклаш чуера ПетІамата, план 400 центнер йолаш. Опыт кІезигагІа яле а дика лоархІайир ше тІанйца хиначa социалистически декхарех хІанз иттаагІча классе дешаш йола Розан а. Цо шин гектара тІара 480 центнер чуийцар, тІанйца социалистически декхар 440 центнер йолаш.

Къаьстта раьза хилар со кІеслагІча классе дешархочоа Зубайрийна карагІдаьннача. Цхьан гектара тІара 300 центнер шекара свеклаш чуера, цо, план 200 йолаш.

Лаьтта, цун хьал дегаца хоалуш хила веза дика кхаш леладерхо. Цу лаххача говзалга кхаьчадац са бераш хІанз а. Цудухьа цар хьонхамаш а са долчул лохагІа да. Аз шин гектара тІа 888 центнер чуера шекара свеклаш. Цхьабакъда, са дезалхой сона тІехьанкхуаргхиларах теш со. ХІана аьлча, сол дикка хьинергІа ба уж. Эшаш яр — балха говзал. Из царга йоагІарг я а гайна-танза. Из ха гаргайоалаяр дукха сай низ дІакхоачар дерга аз а.

З. МУСАЕВА,
Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхоза шекара свеклаш лелаер.

ІилмоІюрта боахама

КЕРДА СОРТАШ — ХЬУВКЪАМ ЛАКХБАРГА БОДА НИКЪ

Ленинградера Н. И. Вавилова цІи лелаю Ерригсоюзни баьцовгІаш лелаяра институт (ВИР) планета тІера лаьттах хьагІаювлаш йоза ресурсаш гулъеш, уж йовзаш, лораеш йола вай мехка керттера учреждени я. Укхаза я дунен тІа кІаьхегІа ярех йола баьцовгІай гина коллекци — 300 эзар совгІа образец. ВИРа ва 90 мехка 700 совгІа партнер — Іилман учрежденеши селекционни централи. Шер-шера 11 эзар гина образец йохьийт доазол декьарча коллегашта. Кхы а дукхагІа кхоач советски селекционерашка.

ВИР-о шийна дІатІанйцад селекце балха хьалхара а. хІаьта, хетаргахье, эгтара чоалханегІа дола а дакъа: молекулярни биологе, генетика, физиологе методашца культурай генотипаш йовзар. «Селекци» яхача къаьнача термина чулоейам дуккьал хьахаркарах лаьтта Іац, из я хІара сорта — донора генотипа знаией кІийлен тІа керда сорт хьадара чоалхане процесс.

ХІанз ВИРа оттадаьча баьцовгІа «паспорто» лу мехка селекционерашта цу е вокха сорта ерригача свойствай къаьгга дола сурт. Из бахьан долаш керда сорташ хьадара а чудоаладара а эша ханаш шоза гарга лоацъеннай моттигашка.

Цхьабакъда, сорта продуктивность лакха хиларо дилла лац хьувкъам лакха хургхиларах йола гаранти. Керда сорташ хила деза лазараштa духьала отталуш. Іо ца дуташ, каста кхечаш. Цудухьа Іилмахоша кхоачашду коллекци хьаьвча я ВИР эгтара хьалхара директор хиннача а академика Н. И. Вавилова васкет: «Лазараштa духьала къовсам лоаттабара эгтара дикагІа йола метод я царна духьала отталуш дола сорташ хьадар». Башха дукха ха йоацаш а тІехьа де хІама доацеш да аьппа хетаьш дар боамбена хулаш дола виртициллезни уапдаш бала кхераме лазар. Массехк шу хьалха института Іилмахоша дунен тІа боамби лелабе болабича гІоне духхьашка хьадир (эри тІабувлачув формех пайда а ийбеш) цу лазара духьала оттаьш дола керда сорт. Тахан боамби буеча майдах дукха хІама ца эшаш ахане тІара бар лазара духьала оттача сортах ба.

Дунен тІа эгтара хьалхара бараша доладир ВИРа балхахоша лоаца мергІилг дола эрсий кІа хьадара балхаш. Ялата Іо ца дуьшача, лоаца мергІилг долча сорташа йиш хулийт беррига хьувкъам чуба. кхыметтал суйран йоачан йолчен йух хьакхачей хана а.

Вай мехка климатически хьалашка баьцовгІа эгтара дикагІа дола хІама да ала йиш йолаш да аз хьалха кхачар. Цо йиш хулийт культура ахка лоаца долча гаьна къулбаседехьарча моттигашка кхоачае. ВИРа Іилмахой а мехка кхьча ялх учрежденей специалисташ а чубоагІача селекционерий «Къулбаседе» оалача творчески групп, итт шерал кІезигагІа йолча - хана болх а баь, хьаьнй хьажкІай итт совгІа гибрид. Царех аханецта районировани яй СССР Нечерноземни зонен Урала районаштен лаьрхІа. Аьккий эгтара біайхагІа болча июль бетта а юкъера температура Цельсех 17—19 градусал лакхагІа ца хулача Московски областе духхьашха доакъара йийнараша а белар шура а етта йолча хьажкІий лакха хьувкъам. Специалисташ лаьрхІа ба хьажкІаш къулбаседенгахьа кхы а дІахо яхьа.

ХІара культура керда сорташ хьадеш лоархІаме да цун къаьстта йола свойствash гулчаяхари дІачІоагІъяри. Цу новкъа ухаш, селекционераша ВИРа коллекце кІийлен тІа дунен эгтара хьалха хьадаьд фийгаш кхаьчачул тІехьагІа а хетолгех чІоагІа доахкаш а. хІаьта хетолгаш шоаш механизмашца чуэца йиш а хулийташ мергІилга йиххье гуллуш а йолча фийгаш Іо ца лелача гороха сорт.

Массехк шу хьалха ВИРа гина коллекцеа юкъера тритикале яхаш цхьа шийн тайпара цІи а йолаш йола керда гибрид. Тритикале я кІай эрсий кІан дІашагІа а эдаь хьаяь гибрид. Кердача культуре тІаоз дерригача дунен теркам: цунах кІих чул дукхагІа йоал белок, цун гектара тІара боала хьувкъам 70—80 центнер ялат е 500—600 центнер баьццара масса я.

Тритикале дика кул Украине. Дукха ха йоацаш цунах яь маьхк питательность сов дика йолаш чам болаш яр.

Тахан ВИРа коллекцеца я советски Іилмахоша хьаяь а доазол декьара хьаахийта а дукха тритикале образецаш.

Хьалхарча опыташа хьахьекхад «керда баха баьхнараш» хала климатически хьалаш шоай даси канаси — кІинен эрсий кІинен чул дикагІа лоаш хилар. ВИРа балхахоша лерхІ, тритикале кхоаис геттара дика хургьа аьнна.

Институте хьадаьд юрта боахама культураш СССР территоре тІа мелагІаш мича йийча дикагІа хургьа хьагойташ дола карта. Лаьтта свойствash, хаоттама хьалаш, хІанз долаш дола юртбоахама культурай сорташ, халкъа боахама эшараш доазара кІийлен тІа Іилмахой цІаьхха а хьежиб мехка посевной майдай структурага, хІаьта эгтара дикагІа йола экономически эффект лургйолча тайпара зонашта культураш екъара даькъера рекомендацеш а еннай.

Кердача карто торо хулийтаргъя юрта боахама планировани елга тоаде. ВИРа рекомендацех хІанзе а дукха хІама ца эшшаш шоаза кІезигдаьд РСФСР Нечерноземни зоне біаьсти дувча кІан метта цага кхею цу зоне эффективнегІа йола культураш — мукхи кийк.

Сергей НЕНАШЕВ,
АПН корреспондент.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Социалистически мехкашкара хоамаш

КЕРДА КОМПЛЕКС

Эксплуатаце дІаеннай «Монголсовцветмет» яхача Советски Союзен Монгольски Халкъа Республикаи цхьана довл деча боахама объединене дакъа а хиина дІаэтта Борундурски поисково - эксплуатационни предприяти. Монгольски советски гІишлолхой интернациональни коллективо хьалъяьча Борундурски комплекса чуйоагІа плавикови шпат йоала рудник, лаьтта хьалбаь гІирс, котельни, дизельни электростанци, вих чубахаш йола корпусаш, кхы объекташ.

Гаргарча шерашка билла лаьрхІад укхаза машиникъ, хьакхоачергья электропередача высоковольтни лини. Хьалъергья плавикови шпат аьккхара а чахкъаьккхара а йола йоакха горно - обогатительни комбинат.

Шай низалаш толамца карадерзадир бехьан долаш кхоаза совбаьккхаб «Монголсовцветмет» оалача объединене хьайоанихача плавиковй шпата боарам. Цо йиш хилийтай МНР хІанз цу лоархІамеча минеральни бийдала еча экспорта боарамга дилдача дунен тІа хьалхарча моттигех цаІ лаца.

●

ДУККХАЧА НАХА ХОАТТАШ ДОЛА ТОВАРАШ ВІАШИ ХУВЦАР

«Продаксим» оалача болгарски арахьарча торговле центро советски заказчикага дохна лаьрхІад укх шера моделий кердача коллекцех дола баракъаш, хІаьта иштта текстиль, керамика, светильникаш, вожгадантерей. Кулгаш яздаьд НРБ Советски Союза 17,5 миллион сома маьха дукхачa наха хоатташ дола товараш лоаттадарах. хІаьта СССР Болгарена 17 миллион сома маьхка Іаьржа-кІайн бос болеи телевизораш, хІамаш тегеи баракъаш дуттеи машинаш, автомобилаш, шинаш, берийн кагирхойн баракъаш, кхыдола товараш лоаттадара йолча соглашенеца.

Торгово - экономически гІулакхаш динамично дегІаахар бахьан долаш СССР арахьарча торговле партнерашта юкъе нхоалагІа моттиг лаьцай Болгаре.

●

ШАХТЕРИЙ ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ

26 миллиони 70 эзари тони бор дахача шера Венгре баьикха хиина кІор. Волх беш йола массехк шу долча Маркушхедь яхача цахте кІор боалла керда моттигаш хьеллар а болх беш арашта хьинарегІа эксплуатаци яр а бахьан долаш хьабоаккхача кІора 251 эзар тони тІакхийттай. Тетабанье шахтераша 150 эзар тони гІехкхоачашъяьй план — цар баьккхаб 1,5 миллион тони брикетированни кІор.

ХІанз укх сахьате Нальманьоне (Къулбехьера Венгри) хьалъеш латт керда брикетни завод, укх шера из болх бе йолаечча 1,6 миллион тоннага кхоачаш дегІайоагІаргья брикетин производство.

●

РАДОМЕРА ТЕЛЕФОНАШ

1983 шера 900 эзар телефонни аппарат кхоачаргья СССР Польски Халкъа Республикера. Цу хьакъехьарча контрактана кулгаш яздаьд дукха ха йоацаш польски «Электримон» советски «Машприборинторгон».

Советски арахьарча торговле организацеша цхьана гІулакдаш леладеш хьайоагІа 20 шу долча Радомски телефонни заводо цу вкъа арахийтай вай мехка 10 миллион аппарат. Дукхьашха йита экспортни парти 22,5-за дІамагІа яр укх шера СССР хьакхоачаргйолчул.

(«Трибуна люду» — АПН).

ЧССР. Тхьо шу совгІа ха я Чехословакерча «Чодос» яхача производственни объединени «ВНИИхимпроект» яхача Іилма - тохкама никевски институтон цхьана гІулакхаш леладу. Советски специалисташа чехословацки коллегашца цхьана болх бу вулканизационни прессаши автоматически поршневи машинаци эргаьхьа тоара даькъе. Уж машинаш пайда эцаш лелае йиш я берий ловзоргаш хьеча моттигашка.

СУРТА ТІА: советски специалист Давыдов Виктори (аьттехьарвар) цун чехословацки коллега Ян Крейчи.

ЧТК — ТАСС сурт.

Эксперта хетар

СОЦИАЛИЗМАНА ДУХЬАЛАРЧА МАЛХБУЗЕН «ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ТІЕМА» СТРАТЕГИ

1983 шера 5 январе Праге тІанйцача Варшавски Договора юкъе даькъа лоацача пачахьалкхений Политически деклараце тІа белгалдоаккх, кенийовзуш, телевидени, радио санна йолча наьха сакхетама воздействи еча низ болча инструментех моллагІча мехкий хьали политикен харц кхетаяйташ, хийра доахаш моастагІад юкъедехкаши йола тенденциозни меттІаьлеех дизан дола хоамаш доаржадара пайда эцаьта хоадамболлаш цар бехке дин хилар. Къаьстта кхераме да милитаристски гІозарашара, эгтара хьалха США-гара — НАТО лидерчара хьадоагІа адерни тІом болабара бокъонца бола кхерам хьайлакхухьаш дола гІулакхаш.

АПН тІема обозревателя В. МОРОЗОВА декар дарах социализма мехкашта духьаларча, Малхбузен «психологически тІема» стратеге башхалонашца дувзаденна даьча хаттарашта жоп тел тІема-политически эксперто, философски Іилмий доктора, профессора, инарал-лейтенанта Дм. ВОЛКОГОНОВА.

Хаттар: «Психологически тІем тІерча» Малхбузен приемаштен методаштен хІанз белгалагІдар фуд?

Жоп: «Психологически тІема» теоретикашеи практикашеи яхачох, долла хІама мегаш долча цун акцешка цхьанна а хІамах къоахналац. Из анонимни источникашкара сведенеш дІателара наькъаца, антисоциалистически элементашa віашагІйийтта событеех йола версеш, цхьа бахьан хьулаяь цІур юкъебехкаш ю заявленеш, кхьяраш юха а кхайкалрца деш да.

Цу гІулакха юкъекхувл США эгтара лакхе латта деятелаш. Масала, американски президенташа ханнахьа къамаьлаш ду корреспонденташта хьалхашка «ловзла оттадаьча, халкъий кІираца» дувзаденна (Америке, кхетадеш ма дерра царех лоархІ социалистически мехкаш). ТІема низий соотношеней хьакъехьа харц хоамаш деш каст-каста къамаьлаш ду К. Уайнбергера, НАТО кхьча тІема деятелаша. Провокационни, біехача уйлашеи меттІаьлешеи къамаьлаш ду радио чу гІолла иштта массе тайпарча ренегаташa а — общества социальни тІолхаша ЦРУ-ца, ЮСИА-ца, кхьча эмигрантски «союзашца», капиталистически пачхьалкхений спецслужбашца нара кхычарна гІулакх доаваш бараш.

«Психологически тІем тІара» радиопропаганда тактика уттаю реальни тІема - политически хьалагеи радиоцентрий бокъонца болча даьша царна кхоачаше хьалхашка уттадерашкеи хьежжа. Кхохкам боккхагІа хиларга хьежжа радиопропаганда чІоагІъю духхьаларча духовни провокацешкахьа, нах хьалхьебаргахьа, кхерам тІатувсаргахьа, контрреволюционни тІахьехамаш даргахьа, юхьдуххьал Іехабаргахьа а увзаш.

Хаттар: ТІаккха, бухсоцача кхаьчача фу де лаьрхІа я «психологически тІема» цу тайпара методологи?

Жоп: Цун ерригa методологи, керттерча даькъе, тІалаттача хьалах йола информаци, хоамаш, факташ, даннеш критически тІа ца эца саг кийчве лаьрхІа я. Баккъдарашта духьала уттадеш дола хІамаш бахь хетийта гІертилга социалистически общественни индивидуальни сакхетам чу дужаде лаьрхІа леладераш, ма дарра аьлча, духтІа воалаургвоаш долаш деш да. Массаза а яхар ю, дувцаш дола хабараш, шоаш беча хоамах дог дошадар духьа, хьалхатувс «авторитетни источникаш», «разведывательни даннеш», боацаш бола а цу хиина а нах.

«Психологически тІема» акцей новкъостаца социалистически дунен тІарча наьха уйла политически харцахьарча наьнъа тІа ниха гІерт вай классови моастагІий. Аьлча кхоачам ба, социалистически общественни сакхетама харц идеяш, тоама гІуланнаш, иллюзеш, мифаш, юхамачтахьа даьхал хетараш чудоссалара тІаергзаяь политически харц хоамий Іалаьмате йоккха комплекс хьаль а йолаш а хилар.

ХІанз дукхьа керттерча капиталистически мехкашка социалистически дунена лаьрхІа «болх беш я» декнен бийсаннеи 450 совгІа сахьата (цу даькъе 250 совгІа сахьата СССР-а а) вешани еш йола 60 совгІа йоккха радиостанци. «Психологически тІема» цу ерригача машино шийн гІулакхашта верте уттадераш бокъонца гучахьа хьадийцар идеологически тийпача балхашта дика вовзаш вола буржуазни говзан вола М. Чукаса: «Радиопрограмма новкъостаца духх-денах кхетаргвоалача ваккха воагІа цунах кхийтта саг, хоаьех тийшарг — царех гешаргвоацача. біубениар — шеков тІа ваккха воагІа. Коммунистически гІулакхашта тІехьбартбоалаш цикъ бекха бола наха. Из цара кхы гІулакх дац».

Буржуазни пропагандистски органаша чакйоахача а «психологически тІема» операцеш лерхІар коммунистически тешамах, валаоа хьисапах, моралах йола уйла мелъелга хиина ца Іеш, царна меттал малхбузехьара «дикагІдола хІамаш» — индивидуализм, эгоизм, национализм, частни доалахьена тІакхувлага, политически харц хоамаш делга, скепсис, нигилизм дІаоттаелга а да.

Хаттар: Социализма мехкашкара харцдараш арадоахаш йолча Малхбузен керттерча пропагандистски центрий цІераш яха, боккъала а.

Жоп: Керттерча даькъе ЮСИА-с (США информационни агентства) віаштІехьа а йоахаш антикоммунистически, антисоветски пропаганда ю дуккхача подрывной идеологически центраша. Алхха цхьан 1982 шера 900 совгІа доллар а кхоачар агентства бюджет хІаьта дерригa а шера «психологически тІема» американски США идеологически диверсешкеи дІадоаккхийт кхо миллиард совгІа доллар.

Йовзаш йола «Истина проект» — «психологически тІема» шийна тайпара доктрина тІанйцачул тІехьагІа кхы а дукхагІа цунна юкъеувза баьлар массе тайпара органаш. ЮСИА-с санна «психологически тІема» даькъе болх беш я ЦРУ, госдепартамента разведка управлени, тохкамий федеральни бюро, дунен халкъашта юкъарча радиовещание совет, РЭНД яха корпораци, Американски подрывной организаци айхха цхьана гІулакхаш леладеш я НАТО идеологически совет а. Цу органий доалахьа я Іалаьмате дукха пачхьалкхени «общественни» организацеш. Цу центрех дукхагІа влиятельни яраш ераш я: США — Гуверовски «тІема, революце, машара институт», Колумбийски университета «Эрсий центр», Маймерча университетера «Дунен халкъашта юкъерла тохкамий центр»; ФРГ-е — «малхбоалехьарча бюрой» система; Англе — стратегически тохкамий Дунен халкъашта юкъера институт. Цу подрывной центрийн организацейн «продукци» оиддча даьцах пайда эц радиопропаганде.

Белгала аьлча, СССР дуккхача халкъий меттала Советски Союза вешани ец а итташ буржуазни радиостанцеш. Уж — «Америка оаз», Би-би-си, Рима, Канада, Израиля радио, дуккха кхыдараш. Социалистически содружества мехкашта духьаларча радиотІема юкъе хинаре дакъа лоац американски тІема машина пропагандистски средствaш а. «Керий чам» яхача шийн книжка тІа американски социолога Т. Коффина наду «Лични состава политически моральни кийчо яра е хІаьта иштта психологически тІом бара а йолча шийн планашка Іалаьмате йоккха пропагандистски машин шийн доалахьа йолаш я Пентагон. Алхха доазол дехьа 250 йоккха вещательни станци итташ телестудеш я США дІун. Цу центрий ерригача передачашта чуеллай антикоммунизми американски ІаьдалагІа йола морали.»

Наьха сакхетама воздействи еш йола из ерригa йоккха механизм, эфирерча диверсей инструмент сеца цхьаккха минут віІац. Цу станцей ерригa передачаш къаьгга хьагуш диверсионни маІан долаш я. Укх тІехьарча хана пропагандистски центрий передачашта юкъе тІехь-тІехьа йоккхагІа моттиг дІалувц Малхбузенна «советски тІема кхерам дукхагІа хулаш хиларах», «коммунизма агрессивностах», ца доалаш «ларгІата дуне кхы тІа я тІема кийчлуш хиларах», кхыдарех йолча мифаша. Цу дерригача хІамаша беш бола «дика болх» дунен тІа кхохкам чІоагІбар да.

Цудухьа къаьстта а лоархІаме ба машар бахьан долаш доаттабу къовсам чІоагІбаран массови информаци средствaсх конфронтацеи сиядаь гераш хьадарен политика бехказа лехкара пайда ца эцийтаран социалистически мехкаша Политически декларацe тІа хьанхайкабаь тІахьехам.

(АПН).

8 марта балериной Махарадзе Макай цІей дабъъала дуппартда:

да — Грузински ССР халкъа артист, К. Марджанишвиле цІерагІча преме лауреат, цІа хеза футболан матчаІ радиотелекомментатор Коте Махарадзе;

нана — Грузински ССР халкъа артистка, СССР Пачхьалкхен преме лауреат, Ш. Руставеле цІерагІча Тбилисски академически театрен кинон артистка Медеи Чахава;

воша — республика халкъа артист, «Хьа воІ, лаьтта» ахача фильме парте райкома хьалхарча секретара роль ловзаеш хиларах ерригсоюзни эрителa вовзаш вола К. Марджанишвиле цІерагІча Тбилисски академически театра художественни кулгалхо Чхеидзе Темур;

мар — Грузински ССР искусствай заслуженни деятель художник - монументалист Мурванидзе Мураз;

йиІиган — Натия Анукан, школьницаш.

«Кармен-сюита» Кармен, «Дон-Кихотера» Китри, шу халхараш деш яр, «Эзар бийсен цхьа бийсен» ахача кинора настанькеташ лекха кхалсаг, «Гордела» индианка — уж ю Махарадзе Макай, Грузе заслуженни артистка З. Палиашвиле цІерагІча операи балетен Тбилисски академически театра сценера партеш.

СУРТА ТІА: ц1ьаьнарча городе гІолла санхьерда арабаьнна лел Махарадзе Макa, цун да Махарадзе Коте, мар Мурванидзе Мураз, йиІиган Натия Анукан.

В. ДВАЛИШВИЛЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

Исторе оагІонаш

ШИЙ ВАХАР РЕВОЛЮЦЕНА ДІАДЕННАР

Атта хиланзар ма сагІ мичара ва ха. Цун вахара ник тахка. Бакъда, историкаша, журналисташа, наха гучъьхар Мальсагов Йоакъапе турпалерча тІулаххашта тешал ду факташ.

1976 шера Мальсагов Исхьакха цІагІа йоккха гІозал ессар. Малхаваьлар Йовкъап — пхелагІа вола воІ.

...8 шу дальча дас, дезале ошащ дола дукхадар юха а эзе, хала деша вохийт из. Бакъда, дукха деша вІаш тІехдалац цун. Дезала новкъостал де дезар. Цудухьа Назране, Грозне балхашка вода Йоакъап. Укхаза цо хьакхьег набкъаш дехьача, грузчикалла, кхьдола низкъала балхаш ду. Кхуин воагІача зІамсага хоа ше санна болча болхлоша Іаьдала раьза боацаш ду къамаьлаш. БІаргагу мишта барт тайна ба уж бебеча къамех бола нах.

Цу хана Исхьакха виъалагІа вола воІ — Сандро цІагІара ваьлар ираз лахар дукха. Америке кхача аьттув баьнаб цун. Юххьанца маггахьа наьхат доагІар цунгара, цхьабакъда, каста ливовцаш вайра из. ТІаккха дас лаьрхІар Йовкъап цунна тІехьа вахийта. 1913 шера, даьца, ньнаца Іадика а йийца, новкъа ваьлар из. Шин шера вахара талгІено кхеста а вав юххера а 1915 шера Аляске кхаьчар гІалгІай зІамсаг. Укхаза Ном яхача городе кхравив Сандро. Из шин шхуна а йолаш коммерсант хиина вахаш вар.

Груачик, кладовщик волаш деъ шера болх бу цига Йоакъапа. БІаргагу массанахьа санна мел Іазап тІалатт укхаза а къеча наха. «Ма могга къахьегача нахана ниття къиза хІанад вахар?» — яхаш уйлаш йоес цун дег чу. Лаха Иерт царна дола жоп. Цу хьачъехьа Мальсагова чІоагІа новкъостал ду Номе бахача эрсаша. Уж американски болхлой парте членаш ба. Цар вахаре-нийслуча дукхача харцонех кхетаву из, буво из санна болча наха паргІато лургйола ник.

1917 шера 41 шу дизар Мальсагова. Хувцаеннаяр цун уйлаш. 1913 шера Аьли-Юрта хиннар вацар из. Вахара халонаша кхеваь къовсамча вар хІанз Йоакъап.

Дег чура къоабалъеш тІайийцар по Сийлахь-йоккха Октябрьски революци. Из хоам дукха па говш кхаьчар Аляске а. ЦІавaха лаьрхІар. Бакъда, из атта дацар. Американски Іаьдалаша цхьаннe духьаленаш йора. Газеташ тІа дувцар Россе юха мел бахараш большевикаша боабу, яхаш.

1919 шера аьттув а баьнна Чукотке кхаьчар Мальсагов. Из венавацар доша лаха е базар е. Из вевавар нердача вахарах чам баккха.

Анадыре колчаковцаш бар. Гуш дар, уж самодержави Іуй болга, цудухьа царна дов де нийсълуш болча нахах дІахнийттар Йоакъап. 16 декабре Мальсагова ший новкъостащца Куликовский Николайца, Титов Василеца, Булатов Александраца Анадыререча колчаковски милицегара хьадаьккхар дерригa герз. Из Іалаьмате кхераме операци яр. Геттара лехал долча наха мара чакхйоакхаргйоацаш. Цу бус Йоакъап Анадырски уездни ревкома членалла хержар.

Каста чІоагІа бехктокхаме гІулакх тІадиллар цукнен Берзин Августан. 1920 шера январь бетта уж бахийтар Усть - Белая, Марково яхача моттигашнарча къеча наха Совстий Іаьдал оттаде гІо дар духьа. 8 жІалена тІехьийзача соалозаща 600 километр никъ бир нар цига дІакхачалехьа. 13 январе революционераш хьаккхьчар Марково. Укхала цар вІашагІъеллар болхлой депутатий Совет. Цун председательлла хержар Дьячков Федор Михайлович. Цо азду: Берзинен Мальсаговен сона эггара хьалха бІаргбайра 1920 шера 19 январе. «Шоана, колчаковций капитала лоалах кІалхара довла новкъостал де дахийтад тхо большевикий парте, советски Іаьдало», аьлар цар. Марково шоай декхараш кхоачашдаь баьлча революционераш юхабахкхар Анадыре.

Контрреволюционераша чІоагІа новкъа яр Анадырски ревком. Цудухьа из хІалак е тайп - тайпара вайдаш йора цар. Цкъа аьттув беълар. 8 феврале 5 сахьт даьлча кІийле а яь лийцар Мальсагови Берзини. Цул тІехьагІа, къиза Іазап тІа а лоаттадаь, шиннена а топаш техар царна кІайгвардейцаша.

Тахан Анадырски гаа дахкача берда тІа вежарий кашa бада ревкомовцаш. Царна детІад памятник - барельеф. Дошо алпаша яьзьйй цу тІа Мальсагова Исхьакха Йоакъапа а революци бахьан шовй вахар дІаденнача цун новкъостий а цІераш.

Материал гулъяр ва
Б. ЧЕРБИЖЕВ,
МагІалбика тІемен къахьегамен сийлен музея директор.

ИНДОЛОГА ШЕПТУНОВА ИРИНАС ДЕННА СОВГІАТ

Искусствозвано Ерригсоюзни Іилма - тохкама института Іилман болхлочо. Инде искусствах долча дукхача балхий автора Шептунова Иринас Малхбоален халкъий искусства Пачхьалкхен Москверча музейна совгІата индийски хІинзарча художиний — Маку Парекха, Мадхви Парекх, Р. Б. Бхаскаран, Джатин Даса 12 сурт дейнад. Цар шоай балхаша хьахьокх шоай мехкарча Іалама хозал, шоай халкъа Іаьдалаш.

Москверча Малхбоален культурай Пачхьалкхен музей вІашагІъеллача дийнахьа денз 65 шу дуз укх шера. Индийски живописай прикладной искусствая коллекци укхаза эттара йоккхагІа я: уж я 2.500 экспонат.

Валерий МОРОЗОВ,
АПН корреспондент.

Культура хоамаш

ХОЗАЛА КОНКУРС

Грознерча театрально - концертни зале хилар № 26 йолча профессионально - технически училищен дешархошта юкъе ларжа «Живара, мехкарий!» яха конкурс-яхь.

Укх шера училища эггара дикагІйолча дешархочун цІа лелаяра тІехьа къовсабелар хургболча парикмахерийи швейникийи кхойтта группа дешархой. ХІара группера цхьаццa викал вар, цунга хьежаьа конкурсе дакъа лоацаш хилар кхойтта воІ.

Йоккха хилар конкурса программа, дІасахьат кертта ха дІальаьцар цо. 'Мехкарашта хьалхашка лаьтта керттера декхар дар 3000 шера хургйолча кхалсага сурт-сибат хьахьокхар. Цун чудоасІар цу хана хургйола прическаш, коламаш гойтар. Цул совгІа, поэтически конкурсе дакъа лаьцар мехкараша, гойтар халхараш.

Дукха кагирхой хьежар цу конкурсага, ший тайпара профориентацех йола мероприяти а хиина дІаэттар из.

Жюре дог раьза а долаш хьалхара моттиг дІаелар швейникий бархІагІча групперча дешархочоа Закаева Зурайна. Конкурсага кийчлуш цунна гІо даь хьехархой ба С. Н. Белоцерковская, Л. П Землянова.

Цул совгІа, конкурса программа кийчъеш дукха къахьийгадар производственни дешара мастераша Е. В. Матыкас, Е. Н. Зибровас, О. А. Тамраяна.

Хозала яхь хиина чакхъьлар из мероприяти.

АНСАМБЛА КОНЦЕРТАШ

Лоаццача хана пахе ше езаллийта низ дІахкьлаб Нохч - ГІалгІай пачхьалхен филармоне вІашагІтехача «Зама» яхача вокально - инструментальни ансамбла. Цун кулгалхо ва А. Димаев, хІаьта музыкальни кулгалхо М. Ахмадов. Из езалтара бахьан хила деза халкъа иллеш кІаьллаца цa дийкача тайпара хоза, уйла кхташ по дІавларах. ДІамел яхача дика тІаш из коллектив.

Укх тІеххьарча денош цу коллектива концерташ делар МагІалбика района СоагІапчарча, Агалкхешкарча, Инаркъерча, Долакоарча культура ЦІеношка. Цул совгІа, уж баха хилар Урус-Мартановски района Алхан - Юртарча наьха самукъадаккха. Къаьстта а наха дезадена тІанийцад ансамбла солистка, Нохч - ГІалгІай АССР заслуженни артистка Дадашева Тамарас дІаоала иллеш.

С. ЧАКОВ.

МОСКВА. Советски Эскарен ТІема-Форда Флотен 65 шу дизар белгалдаккха кийчлуш дар советски халкъ. Массаза а санна гулбенна дукха нах бар СССР Гераашпарча Нийий Центральни музее. Москвичаши столиц хьаьший, тайп - тайпара хенаш профессеш йолаш бола нах ух укхаза. Сийлахьча Гераашпарча Нийий истори доаза, музей экспонатшна гражданкий. Сийлахь бокхача Даймехкен тІемий реликвешка, вай деноцкарча тІема техникага хьажа.

СУРТА ТІА: 1941 шерарча Москвая оборонана хетаьча музея зале.

Ю. ЛИЗУНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ПТУ вахар

КАГИРХОЙ ЙОАКХО Ю

Покиха говзал йола болхлой кийчбара сийлахьча гІулакха дезза ший дакъа юкъехьош хьайоагІа Грознера № 12 йола профессионально-технически училище. Вай мехка кхачаш промышленноста лаьрхІа маьхкьераш, кондитераш, карамельщикаш, чкъьрах даар ду кулинараш кийчбу цо.

Даим а дешархой знанеш кІоаргагІа хилийтара тІехьа къовсам лоаттабеш хьайоагІа тха училища комсомольски организаци. Верриташ а 600 сaг ва училище дешаш, хІаьта 300 сонгІа комсомольцаш ба. Къаьстта а белгалдаккха безам ба са 400 комсомолец алхха дикеш тІехдикен дешаш хилар.

Училища комсомола комитете болх беш я дешара-производственни сектор, цо кулгал ду группаша мишта деш хьоакаш бІарчниках болча знаней штабашта. ХІара групп я гІоп бригадаш, дешара тІехьабусарашта новкъостал деш, цар знаней боарам лакхбе гІерташ я уж. Комсомола комитета группашкарча вахара - бита комиссица хІара кхо бутт баьлча чакхйоах дешархой цІахьетама а салаІара а хьалаш доладагахьа ю рейдаш. Дешара тІаккхери доагІача тайпара деша хьаахари шоайла бул зам болаш да. Цу дешашта къаьстта а теркам тІабохийташ я тха «Комсомольски прожектор». Цо эхь хетийташ бегбоах ший молеш тІа деша во хьаухараш, дешара тІехьабусараш, шерра къовсам лоаттабу дешархой бокъонаш телхаераша.

Дешархошта юкъе беIа кхетама балха керттера низе я ерригача училища дешархошта, группашта юкъе социалистически яхь йоарийяр.

Партийни организаце кулгал а деш тха комсомольски организаце дІабихьаб лоархІамера дешара - кхетама, культурно - массови, спортивни болх. Цу балха формаш тайп - тайпара я, ца ба кружокашка, клубашка, университеташка, секцешка беш бола болх.

Дешархошта къахьегама кхетам баlара хьалаш дика да училище. Цу гІулакха чакхйоах «Профессех дикагІвар» яха конкурсаш, художественни а технически а кхоллама выставкаш. Дешархой производственни практика хул Грознерча, Адлерерча, Череповецкерча, Вологдерча, Сочерча, Ленинградерча яхача предприятешка.

М. ТОРШХОЕВА,
№ 12 йолча ГПТУ ВЛКСМ комитета секретарь.

СПОРТ

ФУТБОЛ

Старая Сунжа яхача юрта хиннай Советски Эскара а ТІема-Форда Флота а денна хеталь футболах йола турнир. «Урожай» яхача ДСО Грозненски районни совета хьожаль кубок хьалхара моттиг лаккхарах дІаелар моттигерча «Юбилейный» яхача совхоза футбольни команданa.

* * *

ДІахьош я Нохч - ГІалгІайчен Іаи футболах йола яхьаш. АргІанара ловзараш чакхдаьннад укх тайпара: олимпийски резерва берийн кагирхойи спортшколи шоала команданей «Пригородный» совхоза спортсменаштеи юкъера къовсам счет 0:0 йолаш чакхбаьлар. ХІаьта, «Красный молот» завода «Машиностроитель» яхача команда счет 5:0 эшайир «Труд» яха ДСО команда, Урус - Мартанерча «Солнечный» совхоза футболистел толаш хилар Аргунера «Вайнах», мехкдаьтта института студенташа счет 2:1 йолаш эшайир «Локомотив» яха команда.

ДЗЮ-ДО

Грозне чакхъьннай «Локомотив» яхача ДСО Центральни Совета хьалхле лаккхарах кагирхошта юкъе яьржа дзю-дох йола яхьаш.

Вай мехкахой команда юкъе дикагІа аьттув баьпнарех ва Гишаев Апти. 86 килограмм дозал долча спортсменашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай цо.

95 килограмм дозал долча кагирхошта юкъе шоллагІа хилар грозненец Ш. Дадаханов.

А. ИЗМАИЛОВ.

ІилмаНеи техниканеи кароагІдувлараш

ОКЕАНА БИОРЕСУРСАШ КАРАЕРЗАЯРА ТОРОНАШ

Чкъаьрийи кхыйола форда продукташ яхара буксоцаш бола шера боарам хІанз дукха совгІа - ашашагІа боаццаш бІаь миллион тоннага кхоач. ХІаьта пхьана лаьрхІача хІанале а цу боарамега кхоачаш даьха даьнад уж дукха хІама па эшнаш. ХІаьта а полярни областашкара экваториальни широташка кхаччалца, малхо дІоахьдаьча тІагІоллapча тІоанашкара эггара кІоаргагІча, сердал па гуча океански берашка кхаччалца бола беррига Дунен океан белггалара сообществеш а хиина лела тайп - тайпара дийна хІамаш чуІеш а, хІаьта бІарча хьанийцача Іалаьмате чоалхане, хІанз а яйза яла гаьна йола биологически структура лоархІаш а ба.

Форда биологий керттера декхар — океанерча вахара закономерносташ хьагучахар, царга гІолла цун биологически продуктивность къоастанр, тІаккха юххера а цун боарам нийса лелабе Іомабалар. Цу гІулакха ду шоай тохкамаш СССР Іилмай Академе океанологе Института Іилмахоша. Масала, биологаша Іоманый Дунен океане вахар декъадалара закономерносташи гонахьарча средан факторех из мел тийша дав, белгалъьяй къаьсткъаьстача биологически сообществай продуктивность чкъаьрий лувцара математически лоархІамаш даро тІехьа - тІаноагІача хана йиш хулийтаргъя бокъонца уж желлад ха, океана чура чкъаьрийи кхыйола кхачан ресурсаши тиш па а еш. нийсагІча боараме лувцара бакъ план увттае.

ХІанз океана чу промысел нийса лелаярах дувцача хана, вайна дагадар алхха цун учет хиина цa Іеш, навха санна цунна воздействи сага а да, масала, чкъаьрий Іулаита, цу даькье дикагІча фух йола промысловни доакъарен организмашта акклиматизаци яр а, зуламдергашца лоаттабу къовсам а, дунхха кхьдола хІамаш а чулоацаш. Цхьабакъда, кхьметтал промыслана нийса доал дарах а кхоачащ хилац планете баха нах бебарца дувзадена хьалхашка отташ дола бІарчча декхар, — океана биологически продукце объем итташ а кхыметтал бІаьш а лакхъелга. Цу гІулакха юха а кердаданиханза даргдац лаьттан тІа саго даьр, — промыслагара эффективни аквакультурага довлилга.

Бердашта юхерча хийшка хІанзале а из декхар кховчашдеш я фордаш гІаре Іалаьмате дукха, устрицаш, мидеш, гребешкаш меттел, доккхий чкъаьрий а боккха пайда беш кхедеш йола фермаш. ХІаьта шаьрача океанах лаьца аьлча, цига биологически продуктивность искусственно лакхъелга, гучох, детІаухача планктона «хьункъам» лаккбаргара дІадоладе дезаргда. ТІаккха, деш хилча а де дезаргда из, гучох, лаьттанца къахьегачо лелаеча методашца. — масала, ца тоъача моттигашка хи тІа гІолла лелачен шорттига дашачен фосфорен азотен тухий гранулий хьасаперча удобренеш а тессаш. ДегІаухача планктона продуктивность лакхъелга из юаш дола промысловни чкъаьрий, масала, анчоус яхача фух дараш доладарца цхьана тарде мегаргдар. Цу тайпара эксперименташ е мегаргьлр чура хий ловза дулача шоашош дІакъаьстача Гольфстрими Куросиои яхача хи говнашка.

Тха институте кийчъьай шаьрача океана планктонни сообществай эггара хьалхара математически моделаш, хьеш я Іаьржен Балтийски фордаш санна йолча ах дІакъайлача акваторей биологически продуктивность лоархІаргйола модель. Математически модела новкъосталца дукхала эксперимент е лаьрчу хІаз океана биологически продуктивность лакхъьяра. Океана биологически продуктивность лакхъярна дувзадена уж дерригa балхаш эггара хьалхара да.

Океаний кІоаргленаш юкъарчал доашаш караерзаеча саго доаца дакъа а хьоахаде лоаpа сона. Геттара дика гуш да континентальни шельфа кІоаргагІча участкашкен гІерча даькъа тІен промышленни хьисапе минеральни ресурсаш, эггара хьалха мехкдаьтта даха доладарга хьежжа форда бухе ахийта водолаз, акванавт хилаша варгвоацилга. ХІана гучадаьннад 10 атмосфер давлени йолча гелиио - кислородни атмосфере йІаьхача хана, дукха кІираш а доахаш нах лела йиш хилар, тІаккха из бІаь метр кІоарга бахара нийсса хул. Эксперименташ ярах хаинад 35 атмосфер давлени а йолаш йІаьххача ханен (цу даькъе тха институте а) барокамера чу 70 атмосфери форда чу 51 атмосфери давлени а йолаш лоаццача ханен нах лела йиш хилар, 120 атмосфера давлени йолаш доахкадаьд доахан, масала, гаьзарий. Лабораторешка лакха давлени а йолаш кислород эдаьча хица садоах дехкашен жІалешен. Ишта болх беш ба Іилмахой искусственни жабраш — хи чура кислородa газови средана юкъера углекисли гази араухийта пленкаш хьаьра.

Андрей МОНИН,
СССР Іилмай Академе член - корреспондент, СССР Іилмай Академе П. П. Ширшова цІерагІча океанологе Института директор.

ТЕЛЕВИДЕНИ

24 ФЕВРАЛЬ
II ПРОГРАММА

17.30 — Дезала педагогика. «Семах йолалу профессии».

18.05 — «Тролль» (нохчий меттала).

18.30 — «Нохч-ГІалгІайче гІола».

18.50 — «Умнийоне».

19.20 — Парте XXVI съезда курсаца. «Эггара хьалха накхашьхе договорах дІаяхьийла еза законаш».

19.50 — «Бийса хьаькала хийца шуш, берашІ».

20.00 — «Воккхой тІехье» (нохчий меттала).

20.30 — «Юртара вахар» (гІалгІай меттала).

II ПРОГРАММА
25 ФЕВРАЛЬ

15.40 — В. И. Ленин ваь 113 шу дизарга. «Сийна тетрадь» яха художественни фильм.

17.05 — «Хьалхалатта опыт — массанена!» (нохчий меттала).

17.18 — Киножурнал.

17.30 — «Нохч-ГІалгІайче гІола».

17.45 — «Вай Александрийский Пушкинский театр». Іилмай-популярни фильм.

18.15 — «Шин актера театр». НГІАССР халкъа артистий Н. Мудеждиник Г. Хаерчеш.

19.00 — Къайбаш леладар — уадни фронт. «ТІахьонама аІал — хьайбашеш Іа даккхийтар».

19.30 — «Шун хьаьнтех». Концерт (гІалгІай меттала).

РАДИО

24 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

6.45 — «Юрт гІулакхаш» проблемаш». Хаоттамах бола хоам (гІалгІай меттала).

8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.

8.23 — «Сердало» газета обзор.

8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).

8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).

8.30 — Музыкальный антракт (гІалгІай меттал).

8.40 — «Дега лоІамагІа» яха радиовыпуск (нохчий меттала).

14.15 — «Пятилетна керара долаомашка» (нохчий меттала).

11.30 — «Кертерар — дикен тешанен хилар» (гІалгІай меттала).

11.45 — Халкъара ритмаш (гІалгІай меттала).

17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

17.16 — «Марксизм-ленинизм — дуне хувцаш дола Іилма». Беседа (эрсий меттала).

17.31 — Халкъа музыка (нохчий меттала).

18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).

18.30 — Хоамаш.

18.40 — «Атенеть» яха радиожурнал (гІалгІай меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — Концерт.

19.00 — «Шун лекхар кхоачашду векха». Иллеш дІаоаьл Т. Дадашевас.

19.52 — «Дошо брошка». М. Мусаева повеста тІера дакъа (нохчий меттала).

20.00 — «Веселые ребята» яхача ВИА концерт.

20.45 — Лирически иллараш.

25 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

6.45 — «Юртара Іуйренаш» (эрсий меттала).

8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.

8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.

8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).

8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).

8.38 — Инструментальни пьесаш (нохчий меттала).

11.15 — «Литературни Нохч-ГІалгІайче» (нохчий меттала).

11.34 — Музыка (гІалгІай меттала).

11.45 — «Юртара вахар» (гІалгІай меттала).

17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).

17.15 — «Даим хьаьна». Беседа (гІалгІай меттала).

17.31 — «ЦІе сийлаш» (гІалгІай меттала).

18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).

18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).

18.30 — Хоамаш.

18.40 — «Советски вахара» яха радиожурнал (эрсий меттала).

II ПРОГРАММА

18.00 — Н. Жиганов. «Дошо кІажарашъяр». Музыкальни передача.

18.53 — Меттигерча авторий шерра чаржа ишараш.

19.53 — «Малав бехке?» Б. Сандова дувцар (нохчий меттала).

20.09 — «Магомедов Султане дІаолаш дола иллеш». Концерт.

20.31 — Нохч-ГІалгІай музыка концерт.

Хоттам

Тахан республике гІоллеи Грознеи кІезиг-дукха елхаш а йолаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр сиха мух а болаш, фегара температура республике 0—5, Грозне 2—4 градус йовхал а йолаш ха хила мег.

25—28 февраля хьалхарча юкъа доа а доагІаш, дохь а доаллаш, бе-беча оагІорахьара секунда 3—7 метр сиха мух а болаш, фегара температура бийсашка 3—8 градус, нагахьа йийкха хуле — 10—15 градус шелал, деношка +2—3, шоллагІча юкъа 0, —5 градус йовхал а йолаш ха латта тарлу.

Метеостанци.

ГРОЗНЕ БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

Газах телача наьха 1983 шера 21 февраля денз 20 мае кхаччалца перерасчет ю «Грозгоргаз» ЭПУ СССР наьхашта йолча Пачхьалкхен комитето чІоагІдаьчен 1983 шера 1 февраля денз дІадоладечен № 130 йолча прейскурантаца дувзадена.

ТІаза денош — кхаьрен шоаттен: Іуйрийна 8 сахьат даьлча денз сайрийна 5 сахьат даллалца.

«Грозгоргаз» ЭПУ.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

«ПРОМТОВАРЫ» яхача объединене № 59 йолча комиссионни тика дІахойт цІенача тхах даь, петр яьнна дола, 50 шу хьалха кулгаща даь а леладаь а дола кІувсаш тика чу хьачуэцаш хилар. КІувсаш хьачуденначоа бокъо лу машинаца даь кІувсаш эца. Цу хьакъехьа па кхетар хатта могаргда тика чу укх адресагІа: г. Грозный, Терешковай цІерагІа улица, 5.

«Промтовары» яха объединени.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редакторе заместителе — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехьаш — 2-56-87; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттеи деношка

СФ05075. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 985.